

Aika puhua – aika vaieta

Rippisalaisuus ja vaitiolovelvollisuus
kirkossa

© Kirkkohallitus, Helsinki 2011
ISBN 978-951-789-352-7 (pdf)
Suomen ev. lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2011:2

LUKIJALLE	4
1 TIIVISTELMÄ	6
2 KIRKKO JA VAITIOLOVELVOLLISUUS.....	9
2.1 Kirkon virka.....	9
2.2 Rippi ja sielunhoito.....	10
2.3 Rippiin sisältyvä vaitiolovelvollisuus	12
3 LAINSÄÄDÄNTÖ	13
3.1 Kirkkolain ja muun lainsäädännön suhde	13
3.2 Kirkkolaki ja kirkkojärjestys	15
3.3 Muu lainsäädäntö	18
4 AMMATTIIN PERUSTUVA VAITIOLO	30
4.1 Yleistä	30
4.2 Papit	32
4.2.1 Rippisalaisuus	32
4.2.2 Todistamisvelvollisuus	33
4.2.3 Ilmoitusvelvollisuus	37
4.2.4 Tiedonantovelvollisuus	37
4.3 Kirkon muut työntekijät	41
4.3.1 Vaitiolovelvollisuus.....	41
4.3.2 Todistamisvelvollisuus	42
4.3.3 Ilmoitusvelvollisuus	43
4.3.4 Tiedonantovelvollisuus	44
4.4 Eräitä viranhaltijaryhmiä koskevia erityiskysymyksiä	44
4.4.1 Perheneuvoja	44
4.4.2 Laitoksissa, järjestöissä ja viranomaisorganisaatioissa työskentelevät papit.....	46
4.5 Tiedon luovuttaminen prosessina.....	47
5 LUOTTAMUSHENKILÖT JA VAPAAEHTOISET	49
6 YHTEISTYÖTILANTEET	50
6.1 Yhteistyö.....	50
6.2 Työnohjaus ja konsultaatio	52
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS.....	53

LUKIJALLE

Kirkkolain 6 luvun 3 §:n mukaan vaitiolovelvollisuudesta on sen lisäksi mitä kirkkolaissa säädetään voimassa, mitä siitä viranomaisten julkisuudesta annetussa laissa ja muussa laissa säädetään. Kirkon työntekijää sitovat siis kirkkolain lisäksi myös muut lait, joissa säädetään vaitiolovelvollisuudesta.

Kirkkohallitus julkaisi vuonna 2002 kirjan Kirkon työntekijän vaitiolovelvollisuus. Julkaisu ilmestyi myös ruotsinkielisenä käännöksenä. Julkaisu on osoittautunut erittäin tarpeelliseksi muun muassa kirkon työntekijöiden koulutuksessa. Lainsäädännön muutokset ovat vaikuttaneet siihen, että kirjan päivittäminen tuli ajankohtaiseksi.

Kirkkohallitus asetti virastokollegiossaan 11.12.2008 työryhmän päivittämään julkaisua. Työryhmän puheenjohtajaksi nimettiin jumalanpalveluselämän ja musiikkitoiminnan johtaja Kai Vahtola (Kirkkohallitus, KJM) ja jäseniksi sairaalasielunhoidon johtaja Kirsti Aalto (Kirkkohallitus, KS), hiippakuntasihteeri Heli Aaltonen (Turun arkkihiippakunta), hallintopäällikkö Sari Anetjärvi (Espoon seurakuntayhtymä), diakonias sihteeri Anna Kalske (Espoon seurakuntayhtymä), professori Paavo Kettunen (Joensuun yliopisto), johtava työalasihteeri Pia Kummel-Myrskog (Kirkkohallitus, ruotsinkielinen työ), koulutussihteeri Tero Pulkkinen (Kirkkohallitus, KP), kriminaalityön sihteeri Sami Puumala (Kirkkohallitus, KDY) ja sihteeriksi pastori Johannes Alaranta (Maarian seurakunta). Työryhmän teknisenä sihteerinä on toiminut osastonjohtajan sihteeri Tuula Lonkainen. Julkaisun sisällön viimeistelyssä on ollut mukana kirkkoneuvos Pirjo Pihlaja.

Tässä julkaisussa esitetään vaitiolovelvollisuus sellaisena kuin se Suomen nykyisen lainsäädännön mukaan on. Samalla mukaan on otettu sellaisia erityiskysymyksiä, jotka ovat heränneet erityisesti joidenkin työmuotojen parissa tai olleet esillä julkisuudessa. Keväällä 2010 on julkiseen keskusteluun noussut erityisesti lapsiin kohdistuva seksuaalinen väkivalta.

Julkaisussa käsitellään niitä käsitteitä, jotka määrittelevät vaitiolon kirkossa. Rippisalaisuus tarkoittaa sitä vaitiolon muotoa, joka on papilla ja virassa olevalla lehtorilla, kun he ovat saaneet tietonsa ripissä tai sielunhoidossa. Todistamisvelvollisuus tarkoittaa taas velvollisuutta mennä oikeuteen todistajaksi. Ilmoitusvelvollisuus tarkoittaa sitä tilannetta, jossa työntekijän tulee lain mukaan ilmoittaa viranomaisille tietyistä rikoksista tai siitä, että ilmoituksen kohde on suojelun tarpeessa.

Laissa viranomaisten toiminnan julkisuudesta (myöhemmin julkisuuslaissa) käytetään termiä vaitiolovelvollisuus (23 §), mikä tarkoittaa sitä, ettei henkilöllä ole oikeutta paljastaa

asiakirjan salassa pidettävää sisältöä tai tietoa, joka asiakirjaan merkittynä olisi salassa pidettävä. Hänellä ei ole myös oikeutta paljastaa muutakaan viranomaisessa toimiessaan tietoonsa saamaa seikkaa, josta lailla on säädetty vaitiolovelvollisuus. Sillä ei ole siten merkitystä onko tieto saatu esim. asiakirjasta, jonkun kertomana tai muutoin nähtynä. Myös kirkkolain 6 luvun 3 §:ssä säädetään vaitiolovelvollisuudesta.

Helsingissä 20.1.2011

Kai Vahtola

Johannes Alaranta

1 TIIVISTELMÄ

Tämän julkaisun tarkoituksena on auttaa löytämään ratkaisuja erilaisissa vaitiolovelvollisuutta koskevilla kysymyksissä. Seuraavassa on tiivistelmänä keskeisimmät asiat.

Pappia ja virassa olevaa lehtoria koskee erityinen vaitiolovelvollisuuden muoto silloin, kun hän on saanut asian tietoonsa ripissä tai sielunhoidossa (*rippisalaisuus*). Tällöin he eivät voi antaa tietoa salassa pidettävästä asiasta edes silloin, kun laissa on tiedon saantiin oikeuttava säännös. Pappi ja lehtori eivät myöskään ole oikeutettuja antamaan tietoa, vaikka heillä olisi sen henkilön suostumus, jonka suojaksi salassapito on säädetty. Erikseen säädetyissä tilanteissa heille syntyy kuitenkin ilmoitusvelvollisuus myös ripissä tai sielunhoidossa saatujen tietojen perusteella. Pappi ja lehtori voivat saada työssään tietoa myös muulla tavoin kuin sielunhoidon tai ripin kautta. Tällöin heidän vaitiolovelvollisuutensa laajuus on samanlainen kuin kirkon muidenkin työntekijöiden.

Kirkon muun työntekijän (kuin papin ja lehtorin) vaitiolovelvollisuus on niin ikään ehdotonta, jollei asiakkaan suostumus oikeuta taikka lain säännös velvoita työntekijää antamaan asiasta tietoa. Pääsääntöisesti siis nämä kaksi asiaa – asiakkaan suostumus ja lain velvoitus – erottavat muun työntekijän vaitiolovelvollisuuden papin ja lehtorin rippisalaisuuden ehdottomuudesta. Muu lakiin (kirkkolakiin, julkisuuslakiin tai erityislainsäädäntöön) pohjautuva vaitiolovelvollisuus on niin ikään ehdotonta, jollei asiakkaan suostumus oikeuta taikka lain säännös velvoita työntekijää antamaan asiasta tietoa. Pääsääntöisesti nämä kaksi asiaa – asiakkaan suostumus ja lain velvoitus – erottavat muun vaitiolovelvollisuuden rippisalaisuuden ehdottomuudesta. Muun muassa lastensuojelulaki, laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista sekä laki hoidosta ovat lakeja, joiden säännösten mukaan tieto salassa pidettävistä asioista on tietyissä tilanteissa annettava. Huomattava on, että muulla kirkon työntekijällä kuin papilla ja virassa olevalla lehtorilla ei ole oikeutta vedota ehdottomaan vaitiolovelvollisuuteen edes ripin osalta, jos laki velvoittaa antamaan tiedon.

Sekä luottamushenkilöt, harjoittelijat että tosiasiallisessa vapaaehtoistyössä olevat henkilöt ovat samalla tavoin vaitiolovelvollisia kuin kirkon työntekijät. Vaitiolovelvollisuus koskee myös seurakunnalle tai seurakuntayhtymälle toimeksiantotehtävää hoitavaa ja tämän palveluksessa olevaa henkilöä. Heidän vaitiolovelvollisuudestaan on säädetty julkisuuslain 23 §:ssä. Myös tämä vaitiolovelvollisuus murtuu asiakkaan suostumuksesta tai lain niin velvoittaessa.

Julkisuuslain 24 § (32 kohtaa) säädetään tietyt asiat salassa pidettäviksi. Osa näistä asioista on säädetty suojaamaan henkilön yksityisyyttä. Myös kirkkolaissa on julkisuuslain 24 §:ään

rinnastettava säännös salassa pidettävistä asioista. Kirkkolain 25 luvun 8 §:n mukaan salassa pidettäviä asioita ovat yksityiseen henkilöön kohdistuvassa sielunhoidossa sekä diakoniatyössä esille tulleet asiat. Julkisuuslain mukaan osa salassa pidettävistä asioista on sellaisia, että työntekijä joutuu arvioimaan tiedon mahdolliseen antamiseen liittyvän haittavaikutuksen. Julkisuuslain 24 §:ssä yksityisyyden suojaksi säädetyissä asioissa tällaista arviointimahdollisuutta ei liity, vaan ne ovat ehdottomasti salassa pidettäviä. Työntekijä ei siis voi arvioida sitä, onko tiedon antamisesta haittaa vai ei ja tällä perusteella ratkaista, annetaanko tieto vai ei. Ehdottomasti salassa pidettäviä ovat myös yksityiseen henkilöön kohdistuvassa sielunhoidossa ja diakoniatyössä esille tulleet seikat. Kuitenkin tällaisestakin tiedosta voidaan velvoittaa lain nojalla antamaan tieto.

On huomattava, että tilanteet, joissa työntekijä veloitetaan antamaan tieto salassa pidettävästä asiasta, ovat harvinaisia, joskin ehkä yleistyviä. Tämän julkaisun pääpaino on näissä tapauksissa. Kirkon tehtävä ihmisen rinnalla kulkijana, kuuntelijana ja tukijana ei muutu, vaikka salassa pidettävä tieto jouduttaisiinkin yksittäistapauksessa antamaan. Vaitiolosäännösten asettamista rajoituksista ja velvollisuuksista on syytä olla tietoinen, jotta kirkon sielunhoito- ja diakoniatyö tehdään ammatillisesti, vastuullisesti ja ihmistä kunnioittaen.

Jokaisessa seurakunnassa, seurakuntayhtymässä ja muussa kirkon viranomaisessa tulee käydä läpi vaitiolovelvollisuuteen ja salassapitoon liittyvät kysymykset. Salassapito on pystyttävä takaamaan myös työympäristössä. Ei riitä, että työntekijät tiedostavat oman vaitiolovelvollisuutensa ja -oikeutensa rajat ja osaavat toimia niiden mukaisesti. Myös toimitilojen on oltava asianmukaisia. On varmistuttava siitä, että toimitilat, joissa käydään henkilökohtaisia keskusteluja, ovat riittävästi äänieristettyjä. Lisäksi on varmistuttava siitä, että asiakirjoille, jotka ovat salassa pidettäviä, on lukittavat kaapitot ja että avaimet ovat vain tiettyjen henkilöiden saatavilla. Samoin on kiinnitettävä huomiota siihen, että ATK-ohjelmien suojaukset sallivat pääsyn tietoon vain sellaiselle henkilölle, joka on siihen oikeutettu.

Toisaalta on tärkeää, että seurakunnassa luodaan menettelytavat sellaisia tilanteita varten, joissa tieto joudutaan luovuttamaan. On sovittava, kuka tiedon antamisesta päättää ja miten tieto konkreettisesti annetaan sekä minkälaisia asiakirjoja tiedon antamiseen mahdollisesti liittyy.

Vaitiolovelvollisuus ja -oikeus on moniulotteinen asia. Lain säännökset sisältävät ilmaisuja, kuten välttämätön, olennainen, ilmeinen ym., joihin on sidottu muun muassa tiedonantovelvollisuuden rajat. Myöskään se, mikä on sielunhoitoa tai rippi ei ole itsestään selvää. Tämä tarkoittaa sitä, että viime kädessä työntekijän on oman ammattitaitonsa perusteella arvioitava vaitiolovelvollisuutensa laajuus vaikeasti tulkittavissa tapauksissa. Jokaista mahdollisesti eteen tulevaa tapausta on mahdotonta ohjeistaa. Esimiehen puoleen kääntyminen on aina sallittua ja

usein myös suotavaa. Vaitiolo velvollisuuden alaista asiaa ei tule kuitenkaan paljastaa.

Sielunhoitaja kohtaa työssään paljon sellaista, mikä on yhteiskunnassa ja kirkossa aiheuttanut ihmisille kärsimystä. Sielunhoitajan tehtävänä on kääntää kärsimyksen kieltä sellaiselle kielelle, jota poliittiset ja yhteiskunnalliset päättäjät ja kirkon vastuunkantajat ymmärtävät. Yksittäisen sielunhoitajan sosiaalieettinen tehtävä on sanoittaa julkisuuteen niitä ongelmia, jotka aiheuttavat ihmisille kärsimystä. Tästä on kysymys muun muassa silloin, kun kirkon diakonia ja yhteiskuntatyö on kiinnittänyt huomiota työttömyyteen, syrjäytymiseen ja ylivelkaantuneiden ongelmiin.¹ Ongelmien sanoittaminen on tehtävä kuitenkin niin, etteivät uskoutujat tai heidän ongelmansa ole tunnistettavissa eivätkä tule edes välillisesti ilmi.

¹ Kettunen 2005, 19.

2 KIRKKO JA VAITIOLOVELVOLLISUUS

2.1 Kirkon virka

Vaitiolovelvollisuus kirkossa kytkeytyy olennaisesti käsitykseen kirkon virasta. Siksi julkaisussa lähdetään liikkeelle kirkon viran luonteesta. Pappisvirkaan vihitty saa samalla kannettavakseen tietyt virkaan kuuluvat velvollisuudet. Vaitiolovelvollisuus on yksi näistä. Eri viroissa vaitiolovelvollisuus on erilainen.

Luterilaisessa virkateologiassa on tehty ero yleisen² pappuden ja erityisen pappuden välillä. Kasteessa jokainen kristitty vihitaan yleiseen papputeen. Kasteen ja uskon kautta hänellä on kaikki, mitä pelastukseen tarvitaan. Hänellä on sekä oikeus että velvollisuus edistää kaikkien kirkon tehtävien toteutumista. Toisaalta kirkon virkaan vihkimisessä kastettujen joukosta erotetaan sopivia henkilöitä palvelemaan julkisesti seurakuntaa sanalla ja sakramenteilla. Luterilainen reformaatio korosti voimakkaasti yleisen pappuden ja erityisen pappisviran keskinäistä yhteyttä.

Sekä yleisessä että erityisessä pappudessa on kyse ihmisen jumalasuhteen hoitamisesta. Kristityllä on velvollisuus kuunnella ihmisten hätää ja pyrkiä auttamaan. Sekä yleiseen että erityiseen papputeen liittyy vaitiolovelvollisuus. Erityisen pappuden vaitiolovelvollisuus on kuitenkin erikseen laissa määritelty.

”Kirkon virka” on luterilaisen käsityksen mukaan evankeliumin julistamisen virka. Luterilaisessa perinteessä evankeliumin julistamisella on ymmärretty olevan erilaisia muotoja. Erityisen arvokkaana on pidetty muun muassa lähimmäisen palvelua, soittoa, laulua sekä diakoniaa ja sielunhoitotyötä. Virka ja tehtävä kuuluvat yhteen. Uuden testamentin alkukielessä termi diakonia tarkoittaa sekä virkaa että tehtävää, joka on annettu koko kirkolle ja kaikille sen jäsenille. Luterilaisen sanakäsityksen mukaan diakonian, kirkkomusiikin ja kasvatuksen viranhaltijoiden nähdään toteuttavan yhteistä sananpalvelun tehtävää yhdessä pappisviran haltijoiden kanssa.

Papin vaitiolovelvollisuutta voidaan tarkastella sekä yhteiskunnallisena että kirkollisena määräyksenä. Yhteiskunnallisesti se liittyy tiettyjen ammattien todistamiskieltoihin. Yhteiskunnallisesti tarkasteltuna rippiin ja sielunhoitoon liittyvä vaitiolovelvollisuus varjelee auttajan ja autettavan välistä luottamuksellista suhdetta. Papin työn transsendentin luonteen vuoksi vaitiolovelvollisuudessa ei ole kysymys vain asianomaisen suojaamisesta eikä vaitiolovelvollisuus ole vain keskinäinen sopimus keskustelun luottamuksellisuudesta. Lainsäädäntökin lähtee siitä,

² Yleisestä pappudesta käytetään myös termiä yhteinen pappuus. Merkitys on täysin sama.

että pappi on kuullut ripissä uskotun asian Jumalan edustajana ja hänen asemansa on erilainen kuin niiden muiden ammattiryhmien, joiden vaitiolo-velvollisuudesta on erikseen säädetty.³

Tiukin vaitiolo-velvollisuus sitoo virkaan vihittyä pappia tai virassa olevaa lehtoria. Papin virka ja pappisvirka ovat nekin kaksi eri asiaa. Papin virka on tietty virka, johon pappi voidaan valita. Pappisvirka taas on papilla kuolemaan asti, ellei hän eroa tai ellei häntä eroteta siitä. Vaitiolo-velvollisuus on sidottu nimenomaan pappisvirkaan.

Kirkkolain mukaan pappisvirka saadaan papiksi vihkimisessä. Virka on olemassa evankeliumin julistamista ja sakramenttien jakamista varten. Piispa ja tuomiokapituli päättävät siitä, kenet vihittää pappisvirkaan. Papiksi ei siis pääse pelkällä tutkinnolla. Pappisvirka ei ole subjektiivinen oikeus.

Pappisviran saaminen edellyttää, että henkilö on kutsuttu papinvirkaan. Myös uskonnonopettaja ja yliopistonopettaja voidaan vihkiä pappisvirkaan. Ilman kutsua papin virkaan ei pappisvirkaan vihkimistä voi suorittaa.

Tässä julkaisussa *papilla* tarkoitetaan henkilöä, jolla on pappisoikeudet Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa ja *lehtorilla* tarkoitetaan henkilöä, joka lehtorin virkaan vihittyinä työskentelee kirkon tai järjestön palveluksessa lehtorina. Se, mikä tässä julkaisussa koskee pappia, koskee myös kirkon virassa olevaa lehtoria. Kirkon *muulla työntekijällä* tarkoitetaan muuta kuin pappina tai lehtorina toimivaa kirkon työntekijää, joka on kirkon palveluksessa, viranhaltijana tai työsopimussuhteisena työntekijänä. Mikäli säännösten soveltamisessa on eroja viranhaltijoiden ja työsopimussuhteisten työntekijöiden välillä, on asiasta mainittu asianomaisessa kohdassa erikseen. *Luottamushenkilöllä* tarkoitetaan henkilöä, joka on evankelis-luterilaisen kirkon luottamustehtävässä ja *vapaaehtoisella* henkilöä, joka olematta palvelussuhteessa toimii kirkon tai seurakunnan osoittamissa tehtävissä. Kaikkiin edellä mainittuihin ryhmiin kuuluvien vaitiolo-velvollisuus säilyy, vaikka tehtävä seurakunnassa on päättynyt.

2.2 Rippi ja sielunhoito

Kirkkojärjestyksen 4 luvun 1 pykälän mukaan seurakunnan tulee huolehtia sen alueella asuvien sielunhoidosta, kristillisestä uskosta ja elämästä sekä tarjota tilaisuus yksityiseen rippiin. Tämä on lainkohdan mukaan erityisesti seurakunnan pappien ja lehtoreiden tehtävä, mutta kuuluu myös seurakunnan muille jäsenille.⁴

³ Kettunen 2005, 2,3.

⁴ Ks. myös mm. Kirkkolain uudistamisvaliokunnan mietintö 1/1991 II kirja, 137.

Yksityinen rippi on toimitus, jossa joku haluaa erikseen tunnustaa syntinsä ja saada synninpäästön. Hallituksen esityksessäkin rippi on määritelty näin. Hallituksen esityksessä todetaan, että yksityisessä ripissä henkilö haluaa erikseen tunnustaa syntinsä ja sitten saada synninpäästön.⁵

Sielunhoito on puolestaan luottamuksellista kanssakäymistä, jossa keskeistä on se, että henkilö kääntyy papin puoleen apua etsien. Kirkkolain kommentaarin (Kirkkolainsäädäntö 2008) mukaan sielunhoito on kyseessä silloin, kun asiayhteydestä tai muutoin papin ja asianosaisen välisestä kanssakäymisestä on pääteltävissä, että se on tarkoitettu luottamukselliseksi, tai se on sellaiseksi nimenomaan todettu.

Rippi ja sielunhoito ovat lähtökohtaisesti suullista kommunikaatiota. Näiden välineiden luonteen ja vaitiolovelvollisuuden luonteen vuoksi myös kirjeessä tehty rippi tai sielunhoidollinen keskustelu on papin näkökulmasta täysin rinnasteisessa asemassa.⁶ Sama koskee myös sähköpostia ja jopa tekstiviestiä.⁷

Kirkkolain 5 luvun 2 pykälän alaan kuuluu siis yhtäältä rippi, joka on määritelty kirkkolainsäädännön valmisteluaineistossa siten, että siinä joku haluaa tunnustaa syntinsä ja saada synninpäästön, ja toisaalta sielunhoito, joka tarkoittaa luottamuksellista papin kanssa käytävää keskustelua, jossa henkilö kääntyy papin puoleen apua etsien.

Professori Paavo Kettunen on kuvannut teoksessaan *Suomalainen rippi* ripin ja sielunhoidollisen keskustelun välistä rajaa seuraavasti:

”Suomalaisen sielunhoidon piirissä on esiintynyt lähinnä kaksi ripin ymmärtämisen perusmallia. Ensinnäkin (1) on korostettu ripin liittymistä kiinteästi synti – anteeksiantamus -asetelmaan. Tällöin ripin tehtävänä ei ole käsitellä ihmissuhteiden ristiriitoja eikä tunne-elämän kysymyksiä. Ne kuuluvat selkeästi sielunhoidollisen keskustelun piiriin.” Syntien tunnustamisen ja absoluution sisältävä rippikäsitys korostaa rippikaavan merkitystä.⁸

”Toisena (2) mahdollisuutena on rippi-käsitteen käyttäminen yleisemmässä merkityksessä, jolloin rippi saa sielunhoidollisen keskustelun luonteen. Se on pitkäaikainen prosessi, jonka tehtävänä on ihmisen auttaminen useiden keskustelujen avulla. Edellisestä rippikäsityksestä tämä poikkeaa siinä, että päähuomio on keskustelun myötä tapahtuvassa anteeksiantamuksessa eikä

⁵ Kirkkohallituksen lausunto 2003-00939 2005, 2. Ks. Myös HE 23/1993, 12. Ks. Myös Kirkkolain uudistamiskomitean mietintö I kirja 1988, 26. Mietinnössä asia on ilmaistu sanatarkasti samalla tavalla. Hallituksen esityksen kannalla on merkitystä siksi, että siitä ilmenee lainsäätäjän tahto.

⁶ Kirkkohallituksen lausunto 2003-00939 2005, 2.

⁷ Ks. Ojanperä 2006, 160. Ojanperä kirjoittaa, että apulaisoikeusasiamiehen tulkinnan mukaan matkapuhelimeen saapunutta viestiä on pidettävä ”suljettuna kirjeenä” riippumatta siitä, onko puhelin suljettu vai ei. Näin ollen rippisalaisuuden piiriin kuuluvaa viestiä ei saisi avata eikä tutkinnassa käyttää.

⁸ Kettunen 1998, 18.

julistetussa absoluutiossa.”⁹

Ripin ja sielunhoidon välille ei voida vetää jyrkkää rajaa. Toisaalta se ei ole tarpeellista-kaan, koska kirkkolaki rinnastaa ne vaitiolovelvollisuuden osalta.

2.3 Rippiin sisältyvä vaitiolovelvollisuus

Kysymys vaitiolovelvollisuudesta ja -oikeudesta on herättänyt keskustelua sekä kirkon työntekijöiden että muiden kirkossa toimivien keskuudessa. Tässä julkaisussa hahmotetaan sitä, mikä on kirkon kannalta keskeinen vaitiolovelvollisuutta koskeva lainsäädäntö ja miten se vaikuttaa kirkon eri työntekijäryhmiin, luottamushenkilöihin ja muihin kirkossa toimiviin henkilöihin.

Seurakuntaan tavalla tai toisella palvelussuhteessa olevien henkilöiden toimenkuvaan kuuluu sellaisia tehtäviä, joiden kautta he saavat luottamuksellista tietoa ihmisistä ja asioista. Lähtökohta on aina se, että mikäli salassapidolle on laillinen perusta, tällainen tieto on vaitiolovelvollisuuden piirissä.

Papin vaitiolovelvollisuudella on pitkä historia. Rippisalaisuus, *sigillum confessionem*, oli jo 1200-luvulla kanonisessa oikeudessa suojattu. Alunperin vaitiolovelvollisuus ei koskenutkaan muita kirkon piirissä toimivia kuin pappeja. Katolisen teologian mukaan rippi-isä ei ole kuullut hänelle uskottua asiaa ihmisenä, vaan Jumalan edustajana. Tämän vuoksi rippisalaisuudesta ei ole mahdollista sopia eikä papin ole edes ripittäytyvän luvalla mahdollista vapautua ehdottomasta vaitiolovelvollisuudestaan. Rippisalaisuus on todistamiskielloista oikeushistoriallisesti vanhin ja myös ehdottomin. Ensimmäiset merkinnät papin rippisalaisuudesta ovat 400-luvulta. Sakramentaalisen ripin korvatussa julkiparannuksen korostui vastuu vaitiolovelvollisuuden säilymisestä. Varhaisimmat papin rippisalaisuuden rikkomista koskevat rangaistussäännökset ovat peräisin 900-luvulta. Tuolloin vaitiolon rikkonut pappi erotettiin virastaan ja tuomittiin loppuiäksi maanpakolaisuuteen. Vuoden 1686 kirkkolaissa rippisalaisuuden rikkomisesta seurasi kuolemantuomio, joka Ruotsissa poistettiin vasta vuoden 1889 laissa ja korvattiin virasta erottamisella. Suomessa oli säädetty uusi kirkkolaki jo 20 vuotta aikaisemmin ja tämän, vuoden 1869 kirkkolain 123 §:ssä salaripin paljastamisesta säädettiin rangaistukseksi virasta erottaminen.¹⁰

Vaitiolovelvollisuussäädösten taustalla oli historiallisesti katolisen kirkon rippikäsitys. Katolisessa kirkossa ripillä tarkoitettiin yksityisrippiä, joka oli sakramentti ja erillinen kirkollinen toimitus. Luterilaisessa teologiassa rippi ei ole sakramentti. Uskonpuhdistuksesta alkaen Suomessa oli esiintynyt pyrkimyksiä korvata ehtoollisvieraiden yksityinen rippi yleisellä ripillä. Kehityksen johdosta yksityinen rippi väheni ja muuttui yleiseksi ripiksi, kunnes se vuonna 1933

⁹ Kettunen 1998, 19.

¹⁰ Ervo 2001, 410.

liitettiin osaksi jumalanpalvelusta. Suomalainen sielunhoito kehittyi voimakkaasti maailmansotien jälkeisenä aikana ja erityisesti 1960-luvulta alkaen. Ihmisten sielunhoidollisessa auttamisessa painopiste siirtyi koko ajan ripin synnintunnustus – anteeksiantamus -kaavasta kohti sielunhoidollista keskustelua. Jos ripin funktiona pidetään ihmisen vapautumista ja anteeksiantamisen kokemista, voidaan perustellusti väittää, että ne toteutuivat 1900-luvun loppupuolella paljolti sielunhoidollisten keskustelujen eivätkä enää niinkään yksityisen ripin välityksellä.¹¹

Rippisalaisuudella on teologinen merkitys myös sen vuoksi, että syntien anteeksiantaminen on osoitus Jumalan armosta. Luterilaisen uskon tärkeimpiä painotuksia on mahdollisuus päivittäiseen parannuksen tekemiseen. Silloin, kun varmuus Jumalan anteeksiannosta on saatu tunnustamalla asia papin edessä, tietoisuudella papin erityisestä vaitiolovelvollisuudesta on keskeinen merkitys ymmärrettäessä anteeksianto lopulliseksi ja yksin armosta tapahtuvaksi Jumalan teoksi.¹²

Julkisuuslaki sisältää säännökset sekä virkamiesten *vaitiolovelvollisuudesta* että asiakirjojen *salassapidettävyydestä*. Vaitiolovelvollisuus koskee myös tallentamattomia tietoja.¹³ Tässä julkaisussa ei käsitellä asiakirjasalaisuutta laajasti.

Lisäksi tässä julkaisussa käsitellään *todistamisvelvollisuutta*, *ilmoitusvelvollisuutta* ja *tiedonantovelvollisuutta*. Todistamisvelvollisuutta ja toisaalta todistamiskieltoa käsitellään oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n valossa. Ilmoitusvelvollisuus liittyy lähinnä rikoslain 15 luvun 10 §:ään, jonka mukaan törkeät, hankkeilla olevat rikokset on ilmoitettava. Myös lastensuojelulain 25 §:ään liittyy ilmoitusvelvollisuus. Tiedonantovelvollisuudella tarkoitetaan lähinnä sitä, että myöhemmin mainittavien erityislainsäädännön säännösten mukaisesti viranomaisella on oikeus saada tieto salassa pidettävästä asiasta tietyin edellytyksin.

3 LAINSÄÄDÄNTÖ

3.1 Kirkkolain ja muun lainsäädännön suhde

Kirkon toimintaa säätelee kirkkolaki, joka on eduskunnan säätämä. Kirkkojärjestys on puolestaan kirkon omaa sääntelyä ja kirkon sisäinen asia. Perustuslain mukaan kirkkoloissa säädetään kirkon järjestysmuodosta ja hallinnosta. Kirkkolain mukaan kirkolla on mahdollisuus tehdä eh-

¹¹ Kettunen 2005, 5.

¹² Tystnadsplikt och sekretess i kyrkans arbete 2000, 39. Ervo 2001, 410.

¹³ Wallin&Konstari 2000, 50.

dotus kaikesta, mikä koskee kirkon omia asioita. Ehdotuksen kirkkolaiksi antaa kirkolliskokous. Eduskunta voi hyväksyä tai hylätä ehdotuksen, mutta ei voi muuttaa sitä. Eduskunnan hyväksymisen jälkeen laki on osa valtakunnassa sovellettavaa oikeutta.

Kirkkolaki on kirkollishallinnossa erityislaki muuhun lainsäädäntöön nähden. Tämä tarkoittaa, että yleisen normihierarkian perusteella erityislakia sovelletaan ensisijaisesti. Yleislakia sovelletaan silloin, kun asiasta ei ole erikseen säädetty.

Kirkkolakiin, jota siis sovelletaan erityislakina, on otettu viittaussäännöksiä muihin lakeihin. Näin on menetelty myös vaitioloa koskevan kirkkolain 6 luvun 3 §:n kohdalla, jossa nimenomaisesti todetaan, että vaitiolovelvollisuudesta on voimassa sen lisäksi mitä kirkkolaissa säädetään, mitä siitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa ja muussa laissa säädetään. Näin säädettyinä kirkossa sovelletaan kirkkolakia ensisijaisesti sekä julkisuuslakia yleislakina toissijaisesti sekä tämän jälkeen muitakin lakeja, jotka koskevat vaitiolovelvollisuutta ja siitä poikkeamista eri hallinnonaloilla.

Edellä mainittujen viittaussäännösten vuoksi muussa lainsäädännössä viranomaisille annettu oikeus saada tieto salassa pidettävästä seikasta saattaa koskea myös kirkon työntekijöillä, luottamushenkilöillä ym. olevaa vaitiolovelvollisuuden alaista tietoa. Kirkkolain (KL 5:2, 6:12) soveltamisen ensisijaisuudesta johtuen papin ja virassa olevan lehtorin rippisalaisuus ja sielunhoitokeskustelut jäävät muussa lainsäädännössä säädetyn viranomaisen tiedoksisaantioikeuden ulkopuolelle. Se, että ripin ja sielunhoidon vaitiolovelvollisuudesta säädetään nimenomaan kirkkolaissa eikä kirkkojärjestyksessä, merkitsee, että kyseessä on yhteiskunnan eikä vain kirkon ilmaisema tahto.

Joillakin kirkon toimialueilla on yleistä, että kunta ostaa palveluja kirkolta, esimerkiksi perheneuvontapalveluja. Ostopalveluna suoritettavien tehtävien hoitamisessa tulee pohdittavaksi, minkä lainsäädännön piirissä tämä toiminta on. Vuoden 2001 alussa voimaan tulleen sosiaalihuollon asiakkaan asemaa ja oikeuksia koskeva laki (jäljempänä *sosiaalihuollon asiakaslaki/asiakaslaki*) lähtee siitä, että julkisen yhteisön toimeksiannosta esimerkiksi ostopalvelusopimusten perusteella järjestettävä sosiaalihuolto katsotaan viranomaisen järjestämäksi sosiaalihuolloksi.¹⁴ Kirkon hoitaessa tällaista tehtävää lienee selvää, että toimeksiantajaa koskeva lainsäädäntö tulee sovellettavaksi myös kirkossa. Tällöinkin on muistettava, että kirkkolain vaitiolosäännökset tulevat sovellettaviksi ensisijaisesti. Tämä merkitsee, että papin ja virassa olevan lehtorin rippisalaisuus ja sielunhoitokeskustelut ovat ehdottoman vaitiolovelvollisuuden alaisia myös toimeksiantotehtäviä suoritettaessa. Näin on myös lastensuojelulain ilmoitusvelvollisuuden kohdalla.

¹⁴ HE 137/1999, 18.

Julkisyhteisön ostopalveluina järjestämässä sosiaalihuollossa keskeinen oikeussuhde on julkisen vallan ja palveluntarjoajan välinen toimeksiantosuhteeseen perustuvassa toimeksiantosopimuksessa tulee sopia asiakirjahallinnosta. Lisäksi siinä tulisi sopia lukuisista muista kysymyksistä. Tietosuojan kannalta on tärkeää, että sovitaan, mitä tietoja saa milläkin edellytyksillä luovuttaa sekä asiakastietojen säilytysaika, -tapa, -paikka ja vastuut.¹⁵ Useinkaan tällaisia sopimuksia ei seurakunnan ja palvelun ostajan välillä ole tehty.

3.2 Kirkkolaki ja kirkkojärjestys

Kirkkolaissa säädetään vaitiolovelvollisuudesta eri kohdissa.

KL 5 luvun 2 §

Yksityisessä ripissä tai muuten sielunhoidossa papille uskottua asiaa ei saa ilmaista, eikä myöskään sitä henkilöä, joka papille on uskoutunut.

Kun pappia kuulustellaan todistajana, hän ei saa ilmaista sitä, mitä yksityisessä ripissä tai sielunhoidossa on hänelle uskottu.

Jos joku yksityisessä ripissä tai sielunhoidossa ilmaisee yleisen lain mukaan ilmiannettavan rikoksen olevan hankkeissa, papin on kehoitettava häntä ilmoittamaan asiasta viranomaisille tai sille, jota vaara uhkaa. Jollei hän suostu siihen, papin on kerrottava hyvissä ajoin ja varovasti asiasta viranomaisille, kuitenkin niin, ettei asianomainen suoraan tai välillisesti tule siitä ilmi.

Lainkohtaa selvitetään jäljempänä enemmän.

KL 6 luvun 3 §

Vaitiolovelvollisuudesta on voimassa sen lisäksi mitä tässä laissa säädetään, mitä siitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) ja muussa laissa säädetään.

Kirkkolain 6 luvun 3 §:n viittaus muihin lakeihin tuo kirkollishallintoon sovellettavaksi julkisuuslain lisäksi myös useiden eri hallinnonalojen salassapitoa ja siitä poikkeamista koskevat säännökset.

KL 6 luvun 12 §

Mitä papin velvollisuudesta olla ilmaisematta rippisalaisuutta ... on 5 luvun 2 §:ssä säädetty, koskee myös lehtoria.

Lainkohdan mukaan papin ja lehtorin rippisalaisuus on samanlainen. On muistettava, että lehtori on lain tarkoittamassa mielessä vain sellainen henkilö, joka toimii lehtorin virassa kirkossa tai järjestössä.

KL 25 luvun 8 §:n 1 mom.

Kirkollishallinnossa sovelletaan, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetään, jollei 5 luvun 2 §:stä, 6 luvun 3 tai 12 §:stä taikka 24 luvusta muuta johdu. Salassa on pidettävä myös asiakirja, joka koskee yksityiseen henkilöön kohdistuvaa sielunhoitoa tai diakoniatyötä.

Lainkohta tuo julkisuuslain kokonaisuudessaan sovellettavaksi myös kirkon hallinnossa. Julkisuuslain vaitiolosäännöksiä sovelletaan sekä kirkon viranhaltijoihin että työsopimussuhte-

¹⁵ Sorvari 2001, 35

siin työntekijöihin.

Lainkohdassa on erikseen mainittu, että salassa on pidettävä myös asiakirja, joka koskee yksityiseen henkilöön kohdistuvaa sielunhoitoa tai diakoniatyötä. Maininta on tärkeä, koska tällaisten asioiden salassapitovelvollisuudesta ei julkisuuslaissa tai muualla säädetä. Julkisuuslain nojalla lainkohta on tulkittava siten, että sielunhoito ja diakoniatyö ovat salassa pidettäviä riippumatta siitä, ovatko esille tulleet asiat merkittyinä asiakirjaan vai ovatko ne muutoin tiedossa. Lainkohta ei oikeuta viranomaista harkitsemaan, onko sielunhoidossa taikka diakoniatyössä esille tullut asia salassa pidettävä vai ei. Usein jo tieto asiakkuudesta diakoniatyössä kuuluu arkaluontoisten tietojen piiriin ja on näin ollen salassapidettävä.

Lainkohta merkitsee myös sitä, että kaikki sielunhoito ja diakoniatyö on vaitiolovelvollisuuden alaista. Työntekijät ovat siis vaitiolovelvollisia kaikista asiakkaisiinsa liittyvistä em. asioista riippumatta siitä, ovatko ne julkisuuslain 24 §:ssä salassa pidettäviksi säädettyjä asioita (ks. jäljempänä 2.3). Edellä sanottu ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö toinen viranomainen voisi saada muilta kuin papeilta ja virassa olevilta lehtoreilta tietoja em. seikoista, jos laki siihen oikeuttaa.

Sielunhoitotyö on kirkossa perinteisesti tulkittu sellaiseksi, että sielunhoidossa esille tulevia asioita ei voi ilmaista edes toiselle vaitiolovelvolliselle. Pappi ja virassa oleva lehtori eivät voi antaa tietoa salassa pidettävästä asiasta silloinkaan, kun laissa on tiedon saantiin oikeuttava säännös, jos he ovat saaneet asian tietoonsa ripissä tai sielunhoidossa. He eivät myöskään ole oikeutettuja antamaan tietoa, vaikka heillä olisi suostumus henkilöltä, jonka suojaksi salassapito on säädetty. Muu työntekijä kuin pappi tai virassa oleva lehtori voi asiakkaan siihen suostuessa ilmaista sielunhoidossa esille tulleen asian esimerkiksi työtoverille, mikäli tämä on asiakkaan tilanteen kannalta tarpeellista.

KJ 4 luvun 1 §

Seurakunnan tulee huolehtia alueellaan asuvien sielunhoidosta, kristillisestä uskosta ja elämästä sekä tarjota tilaisuus yksityiseen rippisiin. Tämä on erityisesti seurakunnan pappien ja lehtoreiden tehtävä, mutta kuuluu myös seurakunnan muille jäsenille.

Pykälässä korostetaan kaikille kastetuille kuuluvaa yleistä pappetta. KJ 4 luvun 1 §:ää ei voida tulkita siten, että se loisi ehdottoman salassapitovelvollisuuden jokaiselle ripin vastaanottajalle tai sielunhoidolliseen keskusteluun osallistujalle. Pappien lisäksi myös muut kirkon työntekijät ja maallikot antavat sielunhoitoa¹⁶. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan vaitiolovelvollisuus määräytyy asian tietävän työntekijän viran eikä asian laadun perusteella. Yleisen pappouden mukaisesti toiselle lähimmäiselle ripissä tai sielunhoidossa kerrottuja salaisuuksia ei suojata ehdottomana vaitiolona, vaan henkilö on velvollinen esimerkiksi todistajana rangais-

¹⁶ Ks. tarkemmin tässä julkaisussa; kirkon muut työntekijät s. 37, luottamushenkilöt ja vapaaehtoiset s. 47

tusuhan alaisena kertomaan hänelle uskotut asiat.¹⁷

Laajan tai kattavan tulkinnan lähtökohta on, että kirkkolain 5 luvun 2 pykälässä rippisalaisuudesta on säädetty tyhjentävästi. Laajan tulkinnan mukaan esimerkiksi sellaiset julkisuuslain säädökset, jotka rajoittaisivat rippisalaisuutta, eivät voi tulla sovellettaviksi kirkon toiminnassa.¹⁸ Tämä johtuu siitä, että rippisalaisuus kuuluu kirkon oppiin. Tämän takia rippisalaisuutta ei voida pitää pelkästään teknisenä salassapitosäännöksenä, joka olisi oikeudelliselta statukseltaan rinnastettavissa toisiin salassapitonormeihin, vaan siihen liittyy erityispiirteitä.¹⁹

Toisaalta kirkkolain 25 luvun 8 pykälän 1 momentin²⁰ mukaan kirkollishallinnossa sovelletaan julkisuuslakia, jollei rippisalaisuudesta sääntelevästä kirkkolain 5 luvun 2 pykälästä muuta johdu. Tämän pykälän pohjalta voidaan perustellusti sanoa, että rippisalaisuudesta ei voida poiketa samoilla perusteilla, joilla voidaan poiketa hallintoviranomaisen hallinnollisiin dokumentteihin sisältyvistä salassapitovelvollisuuksista.²¹

Rippisalaisuus on ajallisesti rajoittamaton. Ei ole mahdollista oikeudellisesti määritellä ajankohtaa, jolloin rippisalaisuus lakkaa tai jolloin rippisalaisuuden sisältävä asiakirja voitaisiin edes erityisin perustein antaa esimerkiksi tieteellisen tutkimuksen käyttöön.²²

Sielunhoitoa koskeva salassapitovelvollisuus säädettiin vuoden 1964 kirkkolaissa. Tämä säännös on myös nykyisessä kirkkolaissa. Syy siihen, että vaitiolovelvollisuus ulotettiin ripin lisäksi sielunhoitoon, on juuri tuona ajankohtana tapahtunut voimakas sielunhoidon muutos. Ripin funktio siirtyi nimenomaan sielunhoitoon. Rippisalaisuudesta on säädetty vuosien 1963 ja 1993 lakien lisäksi jo aikaisemmin, esimerkiksi vuoden 1869 kirkkolaissa. Rippisalaisuuden oikeudelliset perinteet ovat pitkät. Mahdollisten ennen vuotta 1964 laadittujen sellaisten asiakirjojen osalta, jotka sisältävät pelkästään tietoja yksityiseen henkilöön kohdistuneesta sielunhoidosta, tulee salassapitoa koskien sovellettavaksi julkisuuslain 31 pykälän säännös, jonka mukaan yksityiselämän suojaamiseksi salassa pidettäväksi säädetyn asiakirjan salassapitoaika on 50

¹⁷ Ervo 2001, 428-429.

¹⁸ Kirkkohallituksen lausunto 2003-00939 2005, 3.

¹⁹ Kirkkohallituksen lausunto 2003-00939 2005, 4.

²⁰ 8 § 706/1999 Kirkollishallinnossa sovelletaan, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetään, jollei 5 luvun 2 §:stä, 6 luvun 3 tai 12 §:stä taikka 24 luvusta muuta johdu. Salassa on pidettävä myös asiakirja, joka koskee yksityiseen henkilöön kohdistuvaa sielunhoitoa tai diakoniatyötä. Luottamushenkilöllä on oikeus saada viranomaiselta tietoja sekä nähtäväkseen asiakirjoja, joita hän toimessaan pitää tarpeellisina, jollei salassapitoa koskevista säännöksistä muuta johdu. (30.12.2003/1274) Tilintarkastajalla on salassapitoa koskevien säännösten estämättä oikeus saada viranomaisilta tietoja ja nähtäväkseen asiakirjoja, joita tilintarkastaja pitää tarpeellisena tarkastustehtävän hoitamiseksi. Kirkkohallitus antaa tarkempia määräyksiä maksuista, joita peritään asiakirjan jäljennöksistä sekä tietojen antamisesta tulosteena tai teknisen käyttöyhteyden avulla taikka muutoin sähköisesti tai siihen verrattavalla tavalla samoin kuin viranomaisen tietopalveluna.

²¹ Kirkkohallituksen lausunto 2003-00939 2005, 5.

²² Kirkkohallituksen lausunto 2003-00939 2005, 6.

vuotta sen henkilön kuolemasta, jota asiakirja koskee tai, jollei tästä ole tietoa, 100 vuotta.²³

Salassapitoa koskevia säännöksiä löytyy useista eri laeista. Jäljempänä on mainittu pääosin vain sellainen lainsäädäntö, jonka soveltaminen saattaa tulla kysymykseen myös kirkon hallinnossa. (Lainsäädäntöä ei ole kuitenkaan käyty läpi tyhjentävästi, vaan esim. oikeuskanslerilla, oikeusasiamiehellä ja syyttäjällä on lakiin perustuva oikeus tietojen saamiseen.) Toisin sanoen julkisuuslaista sekä eri hallinnonaloja koskevasta lainsäädännöstä on etsittävä vastausta niihin vaitiolo- ja salassapitovelvollisuutta sekä toisaalta tiedonantovelvollisuutta koskeviin kysymyksiin, joihin kirkkolaki ei vastaa.

3.3 Muu lainsäädäntö

1) Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999), julkisuuslaki

Laki koskee viranomaisen toiminnan julkisuutta eikä siis ainoastaan viranomaisen asiakirjojen julkisuutta. Julkisuuslaki selkeyttää ja yhtenäistää salassapidon perusteita. Yleisimmät salassapitosäännökset on keskitetty tähän lakiin. Julkisuuslain mukaan viranomaisen toiminnan ja asiakirjan julkisuus on pääperiaate ja salassapito poikkeus. Viranomainen ei voi julistaa tiettyjä asioita salassa pidettäväksi ilman laissa olevaa nimenomaista säännöstä.

Julkisuuslain 24 §:ssä säädetään salassapitoperusteista. Luettelo on hyvin pitkä sisältäen yhteensä 32 kohtaa. Osa näistä salassa pidettävistä asioista suojaa yksityistä taloudellista etua (kohta 20) tai henkilön yksityisyyttä (kohdat 6, 23 ja 25–32) ja osa muita etuja, kuten kansainvälisiä suhteita, rikosten ehkäisemistä ja syytteesen saattamista, turvajärjestelyjä ja poikkeusoloihin varautumista, valtion turvallisuutta, tulo-, finanssi-, raha- ja valuuttapolitiikkaa, luonnonsuojelun arvoja, viranomaisten valvonta- ja tarkastustoimintaa, julkista taloudellista etua, tutkimus- ja kehittämistyötä sekä opetusta ja turvapaikan hakijan turvallisuutta.²⁴

Yksityisyyden suojaamiseksi on salassa pidettäväksi säädetty mm. henkilön vuositulot ja

²³ Kirkkohallituksen lausunto 2003-00939 2005, 6. ks. tarkemmin: Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta, pykälä 31. ”Viranomaisen asiakirjaa ei saa pitää salassa, kun salassapidolle laissa säädetty tai lain nojalla määrätty aika on kulunut tai kun asiakirjan salassa pidettäväksi määrännyt viranomainen on peruuttanut salassapitoa koskevan määräyksen. Viranomaisen asiakirjan salassapitoaika on 25 vuotta, jollei toisin ole säädetty tai määrätty. Yksityiselämän suojaamiseksi lain 24 pykälän 1 momentin 24-32 kohdassa salassa pidettäväksi säädetyn asiakirjan tai niitä vastaavan muun laissa salassa pidettäväksi säädetyn tai muun lain nojalla salassa pidettäväksi määrätyn asiakirjan salassapitoaika on 50 vuotta sen henkilön kuolemasta, jota asiakirja koskee, tai jollei tästä ole tietoa, sata vuotta. Jos on ilmeistä, että asiakirjan tuleminen julkiseksi aiheuttaisi tässä pykälässä tarkoitettua määrääjän päätyttyäkin merkittävää haittaa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty, valtioneuvosto voi pidentää määräaikaan enintään 30 vuodella. Viranomaisen laatiman asiakirjan salassapitoaika lasketaan asiakirjaan merkitystä päivämäärästä tai jollei asiakirjassa ole päivämäärää, sen valmistumisesta. Yksityisen viranomaiselle antaman asiakirjan salassapitoaika lasketaan päivästä, jona viranomainen on asiakirjan saanut.” Ks. Myös Wallin-Konstari 2000, 131. HE 30/1998, 85-101. HaVM 31/1998, 13-20.

²⁴ Kulla 2000, 251.

kokonaisvarallisuus, tiedot sosiaalihuollon asiakkaasta, saadusta etuudesta tai tukitoimesta, sosiaalihuollon palvelusta, tiedot henkilön terveydentilasta tai vammaisuudesta, terveydenhuollon ja kuntoutuksen palveluista, tiedot seksuaalisesta käyttäytymisestä ja suuntautumisesta, tiedot rikoksesta epäillyn, asianomistajan tai muun rikosasiaan liittyvän henkilön yksityiselämään liittyvistä arkaluonteisista seikoista, tiedot psykologisista testeistä, soveltuvuuskokeista sekä työhön oton yhteydessä tehdyistä henkilöarvioinneista, tiedot poliittisesta vakaumuksesta, yksityiselämässä esitetyistä mielipiteistä, tiedot elintavoista, tiedot osallistumisesta yhdistystoimintaan, vapaa-ajanharrastuksiin, tiedot perhe-elämästä ja muista henkilökohtaisista oloista.

Julkisuuslain 24 §:n salassapitosäännökset ovat jaettavissa kolmeen erilaiseen salassapitovelvollisuuteen. Osa säännöksistä on sellaisia, että niiden mukaan asiakirjat ovat salassa pidettäviä ilman lisäedellytyksiä. Esimerkiksi yksityisyyden suojaksi salassa pidettäväksi säädettyt asiakirjat, kanteluasiakirjoja lukuun ottamatta, ovat sellaisia, jotka viranomaisen on pidettävä salassa ilman harkintavaltaa. Useissa säännöksissä edellytetään viranomaisen arvioivan asiakirjakohtaisesti myös tiedon antamisesta aiheutuvaa haittaa (vahinkoedellytyslauseke). Nämäkin säännökset ovat jaettavissa kahteen luokkaan. Osassa lähtökohtana on asiakirjojen julkisuus, jolloin ne ovat salassa pidettäviä vain, jos tiedon antamisesta aiheutuu haittaa suojattavalle edulle. Osassa lähtökohtana on puolestaan salassapito-olettama, jolloin tieto voidaan antaa, jos on ilmeistä, ettei siitä aiheudu haittaa suojattavalle edulle.

Viranomaisen palveluksessa oleva on vaitiolovelvollinen salassa pidettävästä seikasta riippumatta siitä, onko tieto merkittynä asiakirjaan vai onko se palveluksessa olevan tiedossa muulla tavoin.

Julkisuuslain 29 §:ssä puolestaan säädetään yleisesti siitä, miten salassa pidettävästä asiasta ylipäätään voi antaa tiedon toiselle viranomaiselle. Julkisuuslaki ei kuitenkaan sääntele sitä, mille viranomaiselle ja millä edellytyksillä tietoja salassa pidettävästä asiakirjasta tai asiasta on annettava, vaan asia jää kokonaan eri hallinnonaloja koskevan erityislainsäädännön varaan (ks. tämän luvun kohdat 2-9).

29 §

Viranomainen voi antaa toiselle viranomaiselle tiedon salassa pidettävästä asiakirjasta, jos:

- 1) tiedon antamisesta tai oikeudesta tiedon saamiseen on laissa erikseen nimenomaisesti säädetty;*
- 2) se, jonka etujen suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty, antaa siihen suostumuksensa;*

Kirkkolakiin otettujen viittaussäännösten ja julkisuuslain 29 §:n perusteella tulevat kirkkolishallinnossa sovellettaviksi ne eri hallinnonaloja koskevat erityislainsäädännön määräykset, jotka koskevat salassapitovelvollisuutta ja siitä poikkeamista ja jotka eivät ole ristiriidassa kirkkolain säännösten kanssa.

2) Lastensuojelulaki, 25 § ja 25 a-d §

Uudistetussa lastensuojelulaissa kynnystä ilmoituksen tekemiseen on madallettu. Lisäksi ilmoitusvelvollisuuden piiriä on laajennettu ja samalla selvennetty sitä, missä tilanteessa velvollisuus syntyy. Lain 25 §:n 1 momentissa on määritelty tahot, joiden pitää tehdä ilmoitus salassapitosäännösten estämättä. Jos voidaan arvioida, että lapsi on vaarassa ja hänen tilanteensa edellyttää lastensuojelutarpeen selvittämistä, ilmoitus on aina tehtävä. Tämä arviointi ulottuu maaliskuussa 2010 voimaan astuneissa muutoksissa koskemaan myös aikaa ennen syntymää. Säädetty ilmoitusvelvollisuus kuuluu virkavastuuseen.²⁵

25 § ([12.2.2010/88](#)) Ilmoitusvelvollisuus

- 1) Sosiaali- ja terveydenhuollon;
- 2) opetustoimen;
- 3) nuorisotoimen;
- 4) poliisitoimen;
- 5) Rikosseuraamuslaitoksen;
- 6) palo- ja pelastustoimen;
- 7) sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajan;
- 8) opetuksen tai koulutuksen järjestäjän;
- 9) seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan;
- 10) turvapaikan hakijoiden vastaanottoa harjoittavan yksikön;
- 11) hätäkeskustoimintaa harjoittavan yksikön; taikka
- 12) koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa harjoittavan yksikön

palveluksessa tai luottamustoimessa olevat henkilöt tai vastaavissa tehtävissä toimeksiantosuhteessa tai itsenäisinä ammatinharjoittajina toimivat henkilöt sekä kaikki terveydenhuollon ammattihenkilöt ovat velvollisia salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoittamaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä.

Myös muu kuin 1 momentissa tarkoitettu henkilö voi tehdä tällaisen ilmoituksen häntä mahdollisesti koskevien salassapitosäännösten estämättä.²⁶

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, on voimassa, mitä rippiin tai muuhun sielunhoitoon liittyvästä salassapitovelvollisuudesta erikseen säädetään tai määrätään.

25 a § ([12.2.2010/88](#)) Pyyntö lastensuojelutarpeen arvioimiseksi

Edellä 25 §:ssä tarkoitettu ilmoitusvelvollisuus voidaan toteuttaa salassapitosäännösten estämättä myös yhdessä lapsen tai hänen vanhempansa kanssa tehtynä pyyntönä lastensuojelutarpeen arvioimiseksi edellyttäen, että:

25 Rätty 2007, 144. Lapsella tarkoitetaan kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia ja nuoria.

²⁶ Hallitus on joulukuussa 2010 tehnyt eduskunnalle esityksen (HE 282/2010 vp) lasten suojelemista seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen hyväksymiseksi ja siihen liittyviksi laeiksi. Esitys sisältää lastensuojelulain 25 §:n muutoksen, jolloin pykälään lisättäisiin seuraava uusi 3 momentti: ”Edellä 1 momentissa tarkoitettulla henkilöllä on oikeus tehdä salassapitosäännösten estämättä ilmoitus poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä lapsiin kohdistunutta rikoslain (38/1889) 20 luvussa rangaistavaksi säädettyä tekoa.” Rikoslain 20 luvussa säädetään seksuaalirikoksista. Nykyinen lastensuojelulain 25 §:n 3 momentti siirrettäisiin muutettuna 4 momentiksi. Mainittu uusi säännös ei siten muuta rippisalaisuusvelvollisuutta. Pykälä syrjäyttää kuitenkin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 18 §:n 3 momentissa olevan yleisemmän säännöksen.

1) pyyntö tehdään viipymättä; ja

2) pyynnön yhteydessä 25 §:n 1 momentissa tarkoitettu ilmoitusvelvollinen henkilö ilmoittaa pyynnön tekemiseen johtaneet syyt.

25 b § ([12.2.2010/88](#))

Rekisterin pitäminen

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on pidettävä rekisteriä lastensuojeluilmoituksista ja ilmoitusten sijaan tehdyistä pyynnöistä lastensuojelutarpeen arvioimiseksi sekä niiden sisällöstä.

25 c § ([12.2.2010/88](#))

Ennakollinen lastensuojeluilmoitus

Ennen lapsen syntymää 25 §:n 1 momentissa mainittujen henkilöiden on salassapitosäännösten estämättä tehtävä ennakollinen lastensuojeluilmoitus, jos on perusteltua syytä epäillä, että syntyvä lapsi tulee tarvitsemaan lastensuojelun tukitoimia välittömästi syntymänsä jälkeen.

Kiireellisissä tapauksissa päivystävän sosiaaliviranomaisen on arvioitava viipymättä ennakollisen lastensuojeluilmoituksen kohteena olevien henkilöiden sosiaalipalvelujen tarve. Yhteistyössä lastensuojelun sosiaalityöntekijän kanssa voidaan arvioida myös välittömästi lapsen syntymän jälkeen tarvittavat sosiaalipalvelut.

Lastensuojeluasiala tulee vireille ja lastensuojelusiakkuus alkaa lapsen syntymän jälkeen siten kuin 26 §:ssä säädetään.

25 d § ([12.2.2010/88](#))

Lastensuojeluviranomaisen ilmoitusvelvollisuus ja salassa pidettävien tietojen antaminen poliisille

Jos lapsi muuttaa pois kunnasta 27 §:ssä tarkoitetun lastensuojelutarpeen selvityksen aikana tai ollessaan muutoin lastensuojelun asiakkaana, sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoitettava muutosta lapsen uudelle kotikunnalle tai 16 §:n 1 momentissa tarkoitetulle asuinkunnalle. Uudelle koti- tai asuinkunnalle on tarvittaessa toimitettava viipymättä myös ne asiaan liittyvät asiakirjat, jotka ovat välttämättömiä lastensuojelutarpeen arvioimiseksi tai lastensuojelutoimenpiteiden järjestämiseksi. Lapsen uuden koti- tai asuinkunnan on jatkettava selvityksen tekemistä tai muita lastensuojelutoimenpiteitä ottaen huomioon, mitä 16 §:ssä säädetään.

Kun kiireellistä sijoitusta tai sijaishuoltopaikan muuttamista koskeva päätös tehdään lapsen huostaanottoa tai sijaishuoltoa koskevan asian ollessa vireillä hallinto-oikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa, on päätöksentekijän ilmoitettava tekemästään päätöksestä välittömästi hallinto-oikeudelle tai korkeimmalle hallinto-oikeudelle.

Lastensuojeluviranomaisen on salassapitoa koskevien säännösten estämättä sen lisäksi, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain ([812/2000](#)) 18 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään oikeudesta ja velvollisuudesta antaa tietoja poliisille, ilmoitettava poliisille, jos on perusteltua syytä epäillä, että lapseen on kasvuympäristössään kohdistettu rikoslain ([39/1889](#)) 20 tai 21 luvussa rangaistavaksi säädetty teko, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Ilmoitusvelvollisuus on rajattu koskemaan sitä tietoa, jonka henkilö on saanut tehtäväsäään. Vaikka itse tiedon välittyminen on voinut tapahtua hyvinkin yksityisluontoisesti, sen voidaan katsoa kuuluvan tehtävän hoitamiseen. Ratkaisevaa on tällöin, että henkilö on saanut tiedon asemastaan johtuen tai siihen liittyen ²⁷.

Ilmoitusvelvollisuutta ei poista se, että lapsi tai hänen huoltajansa vastustaa tai kieltää il-

27 Mikkola&Helminen 1994, 111.

moituksen tekemisen. Ilmoituksen tekemiseen eivät vaikuta myöskään ilmoitusvelvollista koskevat mahdolliset salassapitosäännökset tai esimerkiksi luottamuksellinen asiakassuhde ilmoitusvelvollisen ja lapsen tai lapsesta huolta pitävän henkilön välillä. Jos lastensuojeluilmoituksen tekijä on saanut tiedot asiakassuhteesta, hyvän hallinnon mukaista on, että asiakkaana olevalle huoltajalle tai lapselle ilmoitetaan mahdollisesta ilmoituksen tekemisestä.²⁸

Uutena tapana saattaa lastensuojeluasialle vireille on lain 25 a §:ssä säädetty pyyntö lastensuojelutarpeen selvittämisestä. Lastensuojelulain 25 §:ssä säädetty ilmoitusvelvollisuus voidaan toteuttaa lastensuojeluilmoituksen tekemisen sijaan yhdessä lapsen tai hänen vanhempansa kanssa tehtynä pyyntönä lastensuojelutarpeen arvioimiseksi. Pyyntöön yhteydessä tulisi ilmoittaa pyynnön tekemiseen johtaneet syyt ja se tulisi toteuttaa viipymättä vastaavasti kuin lastensuojeluilmoitus. Pyyntöä voitaisiin käyttää erityisesti tilanteissa, joissa perhe asioi jatkuvasti ilmoitusvelvollisen tahon kanssa, esim. diakoniatyössä, varhaiskasvatuksen toiminnoissa tai varhaisnuoriso- ja nuorisotyössä.

Seurakunnilla tarkoitetaan laissa evankelis-luterilaisen kirkon ja ortodoksisen kirkkokunnan seurakuntia. Muilla uskonnollisilla yhdyskunnilla tarkoitetaan uskonnonvapauslain 2 luvussa säädetyllä tavalla rekisteröityjä yhdyskuntia. Näitä ovat mm. Jehovan todistajat, Suomen vapaakirkko ja katolinen kirkko. Ilmoitusvelvollisuus koskee siis näiden yhteisöjen työntekijöitä ja luottamushenkilöitä. Ilmoitusvelvollisuus ei ole riippuvainen siitä, minkä seurakunnan tai uskonnollisen yhdyskunnan alaisuuteen ilmoitusvelvollinen kuuluu, eikä siitä, onko kyseessä yksityinen tai julkinen yhteisö tai ammatinharjoittaja.²⁹

Mikäli kirkon työntekijä, luottamushenkilö tai muu kirkossa toimiva henkilö saa tiedon lastensuojelutarpeesta olevasta lapsesta ripissä, sielunhoidossa tai muulla tavoin, tulee kartoittaa mahdolliset tavat auttaa olemalla yhteydessä asiakasperheeseen sekä mahdollisesti toimimalla yhteistyössä eri viranomaistahojen kanssa. Mikäli muita auttamiskeinoja ei ole käytettävissä tai kyse on lastensuojelutarpeesta olevasta lapsesta, tulee lastensuojelulain 25 §:n mukainen ilmoitus tehdä viipymättä. Pappi ja virassa oleva lehtori eivät voi tehdä ilmoitusta, mikäli tieto on saatu ripissä tai sielunhoitokeskustelussa Erityislainsäädännössä olevat säännökset ripp- ja sielunhoitosalaisuudesta on otettu huomioon myös lastensuojelulain 25 §:n 3 momentissa, jossa asetetaan mm. kirkkolain säännös lastensuojelulain edelle. Jos kyse ei ole sielunhoidossa eikä ripissä esille tulleesta asiasta, myös papin ja virassa olevan lehtorin tulee tehdä ilmoitus.³⁰

28 Rätty 2007, 144.

29 Rätty 2007, 146.

30 ks. <http://www.evl.fi/KirkkojaLastensuojelutyo.pdf>. Osoitteesta löytyy ohjeet lastensuojeluilmoitustilanteesta toimimiselle.

Vertailun vuoksi mainittakoon, että Ruotsin kirkkojärjestyksessä on erikseen säädetty tilanteista, joissa diakoniatyöntekijöitä ei sido vaitiolovelvollisuus. Tämä koskee mm. tapausta, jossa työntekijä on saanut tietää las-

3) Laki holhousvoimasta (442/1999)

90 § 1 mom.

Valtion ja kunnan viranomaisen sekä muu julkisoikeudellinen yhteisö, Kansaneläkelaitos, Eläketurvakeskus, eläkesäätiö ja muu eläkelaitos, vakuutuslaitos, pankki ja muu rahalaitos, sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksikkö ja terveydenhuollon ammattihenkilö sekä yksityinen sosiaalipalvelun tuottaja ovat salassapitosäännösten estämättä velvollisia pyynnöstä antamaan holhousviranomaiselle ja tuomioistuimelle ne tiedot ja selvitykset, jotka ovat tarpeen vireillä olevan asian ratkaisemiseksi.

Tiedot ja selvitykset annetaan viranomaiselle tämän pyynnöstä.

91 §

Joka on saanut tiedon edunvalvonnan tarpeessa ilmeisesti olevasta henkilöstä, voi vaitiolovelvollisuuden estämättä ilmoittaa asiasta holhousviranomaiselle. Ilmoitus on tehtävä sille holhousviranomaiselle, jonka toimialueella henkilöllä, jota ilmoitus koskee, on kotikunta tai, jos hänellä ei ole kotikuntaa Suomessa, sille holhousviranomaiselle, jonka toimialueella hän pääsääntöisesti oleskelee. Ilmoituksen saatuaan holhousviranomaisen tulee ryhtyä toimenpiteisiin edunvalvonnan tarpeen selvittämiseksi ja tehdä käräjäoikeudelle hakemus edunvalvojan määräämiseksi.

Lainkohdalla pyritään turvaamaan se, että edunvalvonnan tarpeessa olevat pääsevät edunvalvonnan piiriin ja että mahdolliset väärinkäytökset, joissa asianomaisen tilaa on käytetty epäasiallisella tavalla hyväksi, voitaisiin selvittää. Vaitiolovelvollisuuden rikkomiseen ei syyllisty se, joka ilmoittaa ilmeisesti edunvalvonnan tarpeessa olevasta henkilöstä holhousviranomaiselle. Vain pappi ja virassa oleva lehtori eivät voi tehdä ilmoitusta, jos he ovat saaneet tiedon ripissä tai sielunhoidollisessa keskustelussa. Holhousviranomaisena toimii maistraatti.

4) Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000), sosiaalihuollon asiakaslaki

20 § 1 mom.

Valtion ja kunnan viranomaisen sekä muu julkisoikeudellinen yhteisö, Kansaneläkelaitos, Eläketurvakeskus, eläkesäätiö ja muu eläkelaitos, vakuutuslaitos, koulutuksen järjestäjä, sosiaalipalvelun tuottaja, terveyden- ja sairaanhoitotoimintaa harjoittava yhteisö tai toimintayksikkö sekä terveydenhuollon ammattihenkilö ovat velvollisia antamaan sosiaalihuollon viranomaiselle sen pyynnöstä maksutta ja salassapitosäännösten estämättä hallussaan olevat sosiaalihuollon asiakassuhteeseen olennaisesti vaikuttavat tiedot ja selvitykset, jotka viranomaiselle laissa säädetyn tehtävän vuoksi ovat välttämättömiä asiakkaan sosiaalihuollon tarpeen selvittämiseksi, sosiaalihuollon järjestämiseksi ja siihen liittyvien toimenpiteiden toteuttamiseksi sekä viranomaiselle annettujen tietojen tarkistamista varten.

Asiakaslain 20 §:ää sovelletaan kirkkoon julkisoikeudellisena yhteisönä, joten lainkohdassa säädetty tiedonantovelvollisuus koskee kirkkoa ja sen työntekijöitä. Asiakkaalla tarkoitetaan laissa sosiaalihuoltoa hakevaa tai käyttävää henkilöä. Tiedot annetaan sosiaalihuollon viranomaisen pyynnöstä. Tietojenantovelvollisuus koskee vain sosiaalihuollon asiakassuhteeseen olennaisesti vaikuttavia tietoja ja selvityksiä. Lisäksi näiden tietojen pitää olla viranomaiselle laissa säädetyn tehtävän vuoksi välttämättömiä.

tensuojelun tarpeessa olevasta lapsesta, jonka tilanteeseen sosiaaliviranomainen voisi puuttua alaikäisen suojelemiseksi. Alaikäisen suojelutarpeen vuoksi ilmoitusvelvollisuus on asetettu etusijalle vaitiolovelvollisuuteen nähden (Tystnadsplikt och sekretess i kyrkans arbete 2000, s. 20-21 ja 51.

Ennen asiakaslain voimaantuloa voimassa olleen sosiaalihuoltolain 56 §:n mukaan viranomaisella oli oikeus tiedonsaantiin, mikäli viranomaisen katsoi tiedon olevan sille tarpeellinen. Asiakaslaki edellyttää tiedon välttämättömyyttä. Esitöiden mukaan oleellista on, että sanamuodon muutos väistämättä lisää sosiaaliviranomaisten velvollisuutta perustella yksittäistapauksessa tietojensaantivaatimustaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoittane sitä, että tiedon luovuttajalla olisi oikeus arvioida perustelujen riittävyttä kovinkaan laajasti. Tietojen tarpeen arviointi kuuluu edelleen sosiaaliviranomaiselle. Vain silloin, kun pyyntö on täysin perustelematon tai perusteton, on olemassa tällainen oikeus ja jopa velvollisuus kieltäytyä antamasta pyydettyä tietoa.³¹

Lainkohta korostaa siis sitä, että annettavan tiedon tulee olla asiakassuhteeseen olennaisesti vaikuttava tieto ja että se on välttämätön asiakkaan sosiaalihuollon tarpeen selvittämiseksi. Lainkohtaa voitaneen tulkita siten, että esim. seurakunnan diakoniatyön toimenpiteet (esim. diakonia-avustus) eivät voine olla olennaisesti vaikuttavaa tietoa, koska toimenpiteet ovat usein kertaluonteisia ja satunnaisia. Mutta kuten edellä on todettu, tietoa pyytävä viranomaisen arvioi, onko sen tarvitsema tieto olennainen ja välttämätön. Huomattava on, että esimerkiksi opetus- ja terveydenhuollon viranomaisilla ei ole edellä mainitun kaltaista tietojensaantioikeutta salassa pidettäviin tietoihin.

Huolimatta siitä, että sosiaalihuollon asiakaslain 20 § oikeuttaa sosiaaliviranomaisten pyytämään tiettyjä tietoja, on kuitenkin korostettava sitä, että sosiaalihuollossa etusija on asiakkaan omalla vapaaehtoisella tietojen antamisella³².

Asiakaslaista vain 20 §:ää sovelletaan kirkon omaan työhön (esim. diakonia- tai lapsityöhön). Kokonaisuudessaan asiakaslaki tulee sovellettavaksi siihen työhön, jota kirkossa tehdään lain piiriin kuuluvan toimeksiannosta, esimerkiksi kun seurakunta hoitaa perheneuvontatyötä kunnan toimeksiannosta ostopalveluna. Tällöin on kuitenkin muistettava, että kirkkolain papille ja virassa olevalle lehtorille asettamaa ehdotonta vaitiolosäännöstä noudatetaan myös edellä mainituissa toimeksiantosuhteissa. Sosiaalihuollon asiakaslain 3 luku sisältää säännöksiä salapidosta, vaitiolovelvollisuudesta ja salassa pidettävien tietojen luovuttamisesta (ks. mm. 17 § ja 18 §).

18 § 2 mom.

Sosiaalihuollon järjestäjän tai toteuttajan tulee pyydettyessä antaa asiakkaan tai tämän laillisen edustajan suostumuksesta riippumatta tieto salassa pidettävästä asiakirjasta poliisille, syyttäväviranomaiselle ja tuomioistuimelle, jos se on tarpeen sellaisen rikoksen selvittämiseksi, josta säädetään ilmoitusvelvollisuus rikoslain (39/1889) 15 luvun 10 §:ssä, taikka jonka enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta.

18 § 3 mom.

Salassa pidettävästä asiakirjasta saa antaa oma-aloitteisestikin tiedon, kun epäillään edellä 2 momentissa tarkoitettua rikosta taikka silloin, kun epäillään jonkun syyllistyneen siinä mainittua vähäi-

³¹ Sorvari 2001, 117-118.

³² Sorvari 2001, 34.

sempään rikokseen, jos sosiaalihuollon järjestäjä ja toteuttaja arvioi sen olevan välttämätöntä lapsen edun taikka erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi.

Pykälän 2 momentissa tarkoitettu tiedonantovelvollisuus koskee sellaisten rikosten selvittämistä, joiden enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta. Rikoslain 15 luvun 10 §:ssä (ilmoitettavat, suunnitteilla olevat rikokset) mainituissa rikoksissa enimmäisrangaistus on vähintään kuusi vuotta. Toisin sanoen tiedonantovelvollisuus voi tulla kyseeseen vähäisemmistä rikoksista (esimerkiksi lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tai raiskauksen yritys) kuin mistä on rikoslain 15 luvun 10 §:ssä säädetty ilmoitusvelvollisuus. Tieto annetaan pyynnöstä.

Pykälän 3 momentin mukaan tiedon voi antaa oma-aloitteisestikin, kun epäillään 2 momentissa tarkoitettua rikosta ja jopa sitä vähäisempää rikosta. Tietojen anto edellyttää aina, että tiedon antaminen on välttämätöntä lapsen edun tai erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi. Välttämättömyyskriteeriä tulee harkita tapauskohtaisesti. Samankin rikostyyppin teon yksittäiset teko-olosuhteet ja tekijään ja uhuriin liittyvät seikat ratkaisevat paljon. Painoa tiedon antamisoikeuden arvioinnissa on muun muassa sillä, että tietoja antamalla pystytään ennakolta estämään tekoja, jotka aiheuttavat uhrille vakavan uhan tai kauaskantoisia seurauksia. Sosiaalihuollon asiakaslain 18 §:n 3 momenttiin perustuva tiedonanto on sosiaalihuollon omassa harkinnassa. Mitään ehdotonta tiedonantovelvollisuutta ei muodostu. Oikeus ja vastuu rikoksen ilmoittamis päätöksestä kuuluvat ensi kädessä yksittäiselle työntekijälle ja viime kädessä sosiaalihuollon järjestäjälle tai toteuttajalle, joka työnjohdollista määräysvaltaansa käyttäen voi antaa asiassa työntekijää sitovia määräyksiä ja ohjeita.³³

Huomattava on, että asiakaslain 18 §:n 2 ja 3 momentti koskevat jo tapahtuneen rikoksen selvittämistä, kun taas rikoslain 15 luvun 10 §:ssä säädetty ilmoitusvelvollisuus koskee vasta suunnitteilla olevaa rikosta.

5) Poliisilaki (493/1995)

35 § 1 mom.

Poliisilla on oikeus saada viranomaiselta ja julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä virkatehtävän suorittamiseksi tarpeelliset tiedot ja asiakirjat maksutta ja salassapitovelvollisuuden estämättä, jollei sellaisen tiedon tai asiakirjan antamista poliisille tai tietojen käyttöä todisteena ole laissa kielletty tai rajoitettu.

Poliisilakia on luettava kokonaisuutena. Poliisin tiedoksisaantivaltuudet sidottiin poliisilain 2 §:n yleisiin periaatteisiin, joissa todetaan muun muassa, että poliisin on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä suoritettava toimenpiteet aiheuttamatta suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä. Toimenpiteiden tulee olla perusteltuja suhteessa tehtävän tärkeyteen ja

³³ Sorvari 2001, 168.

kiireellisyyteen sekä tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin.³⁴

Huomattava siis on, että edellä mainitussa lainkohdassa todetaan poliisilla olevan oikeus tiettyihin tietoihin, jollei sellaisten tietojen antamista tai käyttöä todisteena ole laissa kielletty. Mikäli tiedot ovat sellaisia, että niistä ei voi todistaa, ei poliisillakaan ole oikeutta tällaisiin tietoihin.

6) Ulosottoakaari

Ulosottomiehellä on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä velallista koskevia tietoja valtion, kuntien tai muilta viranomaisilta sekä näihin verrattavilta yhteisöiltä, jotka hoitavat julkista tehtävää. Tietoja voidaan pyytää vain konkreettisessa vireillä olevassa ulosottoasiassa ja tietojen tulee olla tarpeen täytäntöönpanoa varten. Ulosottomiehellä ei ole oikeutta saada muita kuin säännöksissä mainittuja tietoja seurakunnan työntekijöiltä. Säännöksissä olevat luettelot ovat tyhjentyviä. Mikäli tietoja joudutaan antamaan, on varmistuttava siitä, että ulosottoasian käsitteilyn kuulumattomia arkaluoteisia tietoja henkilöstä ei anneta.

*3 luku
Yleiset menettelysäännökset*

Sivullisen ja viranomaisen tietojenantovelvollisuus

66 § Sivullisen tietojenantovelvollisuus

Sivullisen on kysyttäessä ilmoitettava ulosottomiehelle:

- 1) onko hänellä velalliselle kuuluvaa omaisuutta hallussaan tai muutoin määräysvallassaan ja omaisuuden laatu;*
- 2) onko velallisella häneltä tai hänellä velalliselta saatavia ja saatavien peruste ja määrä sekä saatavia koskevien tilien maksuliike ja velallisella olevat tilin käyttöoikeudet;*
- 3) onko hän tehnyt velallisen kanssa tai tämän hyväksi sellaisen oikeustoimen, jolla saattaa olla merkitystä etsittäessä velallisen omaisuutta, ja oikeustoimen sisältö;*
- 4) velallisen saamaa tuloa ja luontoisetuja koskevat tiedot, työaikaa koskevat tiedot, tulon maksamisen perusteet sekä velallisen yhteystiedot, jotka hänellä on tiedossaan työnantajana tai tulon maksajana;*
- 5) velallisen osoite- ja puhelintiedot samoin kuin muut yhteystiedot, jotka hänellä on tele- tai posti-toiminnan harjoittajana.*

Mitä 1 momentin 2 kohdassa säädetään, koskee myös vastaisuudessa erääntyvää saatavaa, jos sitä koskeva sitoumus on annettu tai muu oikeusperuste syntynyt, samoin kuin saatavaa, jonka peruste tai määrä on epäselvä tai ehdollinen. Mitä 1 momentin 3 kohdassa säädetään, koskee myös menettelyä, järjestelyä tai muuta toimenpidettä, joka on vaikutukseltaan oikeustoimeen rinnastettava. Sivullinen on velvollinen ulosottomiehen kehotuksesta esittämään 1 momentissa tarkoitettua seikkaa koskevan sopimus- tai muun asiakirjan sekä siihen välittömästi liittyvän muun aineiston. Ulosottomiehellä on oikeus ottaa asiakirjasta ja aineistosta jäljennös. Luotto-, rahoitus- tai vakuutus-

³⁴ Salminen 1996, 24.

laitos ei saa muulle kuin viranomaiselle ilmaista, onko ulosottomies tehnyt tässä pykälässä tarkoitettun tiedustelun.

67 § Viranomaisen ja julkista tehtävää hoitavan tietojenantovelvollisuus

Viranomaisen ja sen, joka hoitaa julkista tehtävää, on pyydettyessä ilmoitettava ulosottomiehelle kaikki tiedossaan olevat:

- 1) velallisen omaisuutta ja varallisuutta, tuloja, velkoja ja muuta taloudellista asemaa sekä maksuyhteyksiä koskevat tiedot;*
- 2) velallisen työ- ja palvelussuhteita, eläkkeitä ja taloudellista toimintaa koskevat tiedot;*
- 3) velallisen osoite- ja puhelintiedot samoin kuin muut yhteydenottoon tarvittavat tiedot.*

Jos tietojenantovelvollinen on velalliseen 66 §:ssä tarkoitetussa suhteessa, hän on velvollinen antamaan tietoja myös mainitun pykälän mukaisesti.

7) Henkilötietolaki (523/1999)

Henkilötietolaki on tärkein henkilötietojen suojaa sääntelevä yleislaki. Lain tarkoituksena on toteuttaa yksityiselämän suoja ja muita yksityisyyden suojaa turvaavia perusoikeuksia henkilötietoja käsiteltäessä sekä edistää hyvän tietojenkäsittelytavan kehittämistä ja noudattamista. Lailla pyritään myös siihen, ettei yksityisyyden suojaa turvaavia perusoikeuksia rajoiteta ilman laissa säädettyä perustetta henkilötietoja kerättäessä, tallettaessa, käytettäessä, siirrettäessä, luovutettaessa tai muutoin käsiteltäessä³⁵.

39 § 1 mom.

Tietosuojavaltuutetulla on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada tiedot käsiteltävistä henkilötiedoista sekä kaikki tiedot, jotka ovat tarpeen henkilötietojen käsittelyn lainmukaisuuden valvonnassa. Tietosuojalautakunnalla on vastaava oikeus sen käsiteltävissä asioissa.

Henkilötietolain 11 §:ssä määritellään arkaluonteisina sellaiset tiedot, jotka kuvaavat tai on tarkoitettu kuvaamaan 1) rotua tai etnistä alkuperää, 2) henkilön yhteiskunnallista, poliittista tai uskonnollista vakaumusta tai ammattiliittoon kuulumista, 3) rikollista tekoa, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta, 4) henkilön terveydentilaa, sairautta tai vammaisuutta taikka hänen kohdistettuja hoitotoimenpiteitä tai niihin verrattavia toimia, 5) henkilön seksuaalista suuntautumista tai käyttäytymistä, taikka 6) henkilön sosiaalihuollon tarvetta tai hänen saamiaan sosiaalihuollon palveluja, tukitoimia ja muita sosiaalihuollon etuuksia. Näitä tietoja ei asiakkaasta saa rekisteröidä muutoin kuin silloin, kun siihen on laissa säännelty oikeus tai asiakkaan antama suostumus.

Sekä henkilötietolaissa että julkisuuslaissa on poikkeussäännökset salassapidosta silloin, kun henkilö, jota asia koskee, haluaa tiedon muutoin salassa pidettävästä asiakirjasta. Asiakkaita koskevia tietoja sisältyy henkilörekistereihin ja niihin kuuluviin asiakirjoihin. Henkilötietolain

³⁵ Sorvari 2001, 63.

26 §:n mukaan jokaisella on salassapitosäännösten estämättä oikeus tiedon etsimiseksi tarpeelliset seikat ilmoitettuaan saada tietää, mitä häntä koskevia tietoja henkilörekisteriin on talletettu tai, ettei rekisterissä ole häntä koskevia tietoja. Henkilöllä, jota käsiteltävä asia koskee, on oikeus julkisuuslain perusteella saada pyynnöstä tietoja oman asiansa käsittelyyn vaikuttavista tai vaikuttaneista asiakirjoista riippumatta siitä, ovatko nämä asiakirjat muutoin julkisia³⁶. Julkisuuslain 12 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada tieto hänestä itsestään viranomaisen asiakirjaan sisältyvistä tiedoista, jollei laissa toisin säädetä. Tietojen antamisvelvollisuus asiakkaalle on ehdoton periaate.

8) Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992), potilaslaki

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista, potilaslaki, tuli voimaan vuonna 1993. Se korostaa potilaan itsemääräämisoikeutta ja hänen yksityisyyttään, mihin liittyy myös lain 13 §:ssä säädetty potilasasiakirjoihin sisältyvien tietojen salassapito. Lainkohdan 3 momentissa säädetään ne tilanteet, jolloin tietoja saadaan antaa 2 momentin estämättä. Esimerkiksi sairaalapapit ovat lain tarkoittamia sivullisia eivätkä he saa potilaslain tarkoittamia salassa pidettäviä tietoja ilman potilaan suostumusta. Jos he saavat em. tietoja esimerkiksi potilaalta itseltään, heitä koskee 13 §:n 1 momentin salassapitovelvollisuus.

13 § 1 mom.

Potilasasiakirjoihin sisältyvät tiedot ovat salassa pidettäviä.

13 § 2 mom.

Terveystieteiden ammattihenkilö tai muu terveystieteiden toimintayksikössä työskentelevä taikka sen tehtäviä suorittava henkilö ei saa ilman potilaan kirjallista suostumusta antaa sivulliselle potilasasiakirjoihin sisältyviä tietoja. Jos potilaalla ei ole edellytyksiä arvioida annettavan suostumuksen merkitystä, tietoja saa antaa hänen laillisen edustajansa kirjallisella suostumuksella. Sivullisella tarkoitetaan tässä laissa muita kuin asianomaisessa toimintayksikössä tai sen toimeksiannosta potilaan hoitoon tai siihen liittyviin tehtäviin osallistuvia henkilöitä. Salassapitovelvollisuus säilyy palvelussuhteen tai tehtävän päättymisen jälkeen.

13 §:n 3 mom.

Sen estämättä, mitä 2 momentissa säädetään, saadaan antaa:

1) potilasasiakirjoihin sisältyviä tietoja, jos tiedon antamisesta tai oikeudesta tiedon saamiseen on laissa erikseen nimenomaisesti säädetty;

2) potilaan tutkimuksen ja hoidon järjestämiseksi tarpeellisia tietoja toiselle terveystieteiden toimintayksikölle tai terveystieteiden ammattihenkilölle sekä yhteenveto annetusta hoidosta potilaan hoitoon lähettäneelle terveystieteiden toimintayksikölle tai terveystieteiden ammattihenkilölle ja potilaan hoidosta vastaavaksi lääkäriksi mahdollisesti nimetylle lääkärille potilaan tai hänen laillisen edustajansa suullisen suostumuksen tai asiayhteydestä muuten ilmenevän suostumuksen mukaisesti;

3) potilaan tutkimuksen ja hoidon järjestämiseksi tai toteuttamiseksi välttämättömiä tietoja toiselle suomalaiselle tai ulkomaiselle terveystieteiden toimintayksikölle tai terveystieteiden ammattihenkilölle, jos potilaalla ei ole mielenterveydenhäiriön, kehitysvammaisuuden tai muun vastaavan synnyn vuoksi edellytyksiä arvioida annettavan suostumuksen merkitystä eikä hänellä ole laillista edustajaa, taikka jos suostumusta ei voida saada potilaan tajuttomuuden tai muun siihen verrattavan synnyn vuoksi.

³⁶ Sorvari 2001, 107.

si;

4) tajuttomuuden tai muun siihen verrattavan syyn vuoksi hoidettavana olevan potilaan lähiomaiselle tai muulle hänen läheiselleen tieto potilaan henkilöstä ja hänen terveydentilastaan, jollei ole syytä olettaa, että potilas kieltäisi näin menettelemästä; sekä

5) kuolleen henkilön elinaikana annettua terveyden- ja sairaanhoitoa koskevia tietoja perustellusta kirjallisesta hakemuksesta sille, joka tarvitsee tietoja tärkeiden etujensa tai oikeuksiensa selvittämistä tai toteuttamista varten siltä osin kuin tiedot ovat välttämättömiä etujen tai oikeuksien selvittämiseksi tai toteuttamiseksi; luovutuksensaaja ei saa käyttää tai luovuttaa tietoja edelleen muuhun tarkoitukseen.

Seurakunnassa tulee eteen tilanteita, joissa tarvitaan muun ammattiauttajan kuin seurakunnan työntekijän apua. Tällaisissa tilanteissa on tärkeää pyrkiä saamaan asiakkaan suostumus yhteydenottoon muihin tahoihin. Terveystieteiden ammattihenkilöä (esim. diakoniaviranhaltijaa, jos hän on myös sairaanhoitaja) koskee potilaslain 6 §, jonka mukaan potilasta on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Jos potilas kieltäytyy tietystä hoidosta tai hoitotoimenpiteestä, häntä on mahdollisuuksien mukaan hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan muulla lääketieteellisesti hyväksyttävällä tavalla. Lainkohdassa säädetään edelleen, että mikäli täysi-ikäinen potilas ei mielenterveyden häiriön, kehitysvammaisuuden tai muun syyn vuoksi pysty päättämään hoidostaan, potilaan laillista edustajaa taikka lähiomaista tai muuta läheistä on ennen tärkeän hoitopäätöksen tekemistä kuultava sen selvittämiseksi, millainen hoito parhaiten vastaisi potilaan tahtoa. Jos tästä ei saada selvitystä, potilasta on hoidettava tavalla, jota voidaan pitää hänen henkilökohtaisen etunsa mukaisena. Potilaalle on kuitenkin annettava hänen henkeään tai terveyttään uhkaavan vaaran torjumiseksi tarpeellinen hoito, vaikka potilaan tahdosta ei tajuttomuuden tai muun syyn vuoksi voi saada selvitystä. Jos potilas on aikaisemmin hoitotahdossa vakaasti ja pätevästi ilmaissut hoitoa koskevan kantansa, hänelle ei saa antaa sellaista hoitoa, joka on vastoin hänen tahtoaan.

9) Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä (559/1994)

Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä edistää potilasturvallisuutta sekä terveydenhuollon palvelun laatua. Lain 3 luvussa säädetään terveydenhuollon ammattihenkilön yleisistä velvollisuuksista. Mikäli kirkon työntekijä on rekisteröity terveydenhuollon ammattilaiseksi, hän on tämän toiminnan osalta potilaslain ja terveydenhuollon ammattihenkilöitä koskevan lain alainen. Esimerkiksi diakonissat on rekisteröity joko sairaanhoitajina taikka terveydenhoitajina terveydenhuollon ammattilaisiksi. Poikkeuksen tekevät sellaiset psykoterapeutit, jotka ovat pappeja. Heihin sovelletaan papin vaitiolovelvollisuutta silloinkin kun he toimivat psykoterapeutteina. Sairaalapappi, jolla on aikaisempi sairaanhoitajan tutkinto, ei ole terveydenhuollon ammattihenkilö. Sairaalapappina, kirkon virassa työskennellessään, hän on kirkkolain säännösten alainen

eikä osallistu potilaan hoitotoimenpiteisiin.

17 §

Terveystieteiden ammattihenkilö ei saa sivulliselle luvatta ilmaista yksityisen tai perheen salaisuutta, josta hän asemansa tai tehtävänsä perusteella on saanut tiedon. Salassapitovelvollisuus säilyy ammatinharjoittamisen päättymisen jälkeen.

19 §

Terveystieteiden ammattihenkilö on velvollinen ammattitoiminnassaan noudattamaan, mitä terveydenhuollon oikeusturvakeskus tai lääninhallitus säännösten ja määräysten nojalla määrää.

Terveystieteiden ammattihenkilö on velvollinen salassapitosäännösten estämättä antamaan terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen³⁷ tai lääninhallituksen pyytämät, sille tässä laissa säädettyjen tehtävien hoitamiseksi tarpeelliset ilmoitukset, selitykset ja selvitykset.

Velvollisuus antaa viranomaisen pyytämät ilmoitukset, selitykset ja selvitykset syntyvät terveyden- tai sairaudenhoitoon liittyvistä toimenpiteistä. On korostettava sitä, että em. lakien perusteella viranomaisen tiedoksisaantioikeus ei koske muita kuin terveyden- tai sairaudenhoitoon liittyviä toimenpiteitä ja asioita.

4 AMMATTIIN PERUSTUVA VAITIOLO

Tässä kappaleessa käsitellään ammattiin perustuvaa vaitioloa ammattiryhmittäin. Asiasisältöä tulisi silti tarkastella kokonaisuutena vaitiolovelvollisuuden luonteen takia.

4.1 Yleistä

Eri ammattialojen työntekijöiden vaitiolovelvollisuudesta säädetään eri laeissa. Suomen perustuslain mukaisesti salassapidosta on säädettävä lain tasolla. Tämä merkitsee sitä, että työyhteisön tai toimintaorganisaation sisäisillä säädöksillä tai toimintaohjeilla ei voi poiketa laissa säädetystä salassapitovelvollisuudesta.

Kuten aiemmin on todettu, viranomaistoiminnan julkisuutta ja salassa pitoa sääntelevät yleislakina julkisuuslaki ja tietyt erityislait, joista osaa on käsitelty edellä. Pappien ja lehtoreiden virkaan perustuvat vaitiolosäännökset löytyvät kirkkolaista ja niitä täydentää julkisuuslaki. Muiden kirkon työntekijöiden virkaan tai ammattiin perustuvat vaitiolosäännökset löytyvät pääosin julkisuuslaista ja niitä täydentävät kirkkolain säännökset.

Ammattiin perustuvilla vaitiolosäännöksillä ja todistamiskielloilla on haluttu turvata yksilön mahdollisuus ammattiavun saamiseen vaarantamatta hänen oikeusturvaansa oikeudenkäynnissä. Sen vuoksi on säädetty esimerkiksi papeille, lääkäreille ja syytetyn asiamiehille velvolli-

³⁷ nykyisin sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto, Valvira.

suus kieltäytyä todistamasta tietyissä tilanteissa. Avun saamisen turvaamista on pidetty niin tärkeänä päämääränä, että todistamiskielto on velvollisuus.

Ammattisalaisuuksia koskevien todistamiskieltojen tarkoitus ei ole kuitenkaan ammattisalaisuuksien yleinen suojaaminen. Ainoastaan niihin liittyvä riittävä julkinen tai yksityinen intressi voi murtaa totuudentutkimiskäskyn. Hoitajan ja hoidettavan välistä luottamussuhdetta on pidetty oikeudellisen suojan arvoisena, koska ihmisen henkinen ja ruumiillinen hyvinvointi on yhteiskunnan toiminnan perusedellytys. Hoitoon hakeutuminen ja hoidon onnistuminen riippuvat merkittävästi tämän luottamussuhteen olemassaolosta.³⁸ Ammattiavun saamista ja yksilöiden yksityisyyden suojaamista on siten pidetty tärkeämpänä kuin ehdotonta totuuden tutkimista.

Salassa pidettäviä asioita ovat siis julkisuuslain 24 §:ssä (ks. edellä 2.3 ”Muu lainsäädäntö” kohta 1) säädetty asiat. Näiden lisäksi kirkon työntekijä on vaitiolovelvollinen kirkkolain 25 luvun 8 §:ssä mainituista, yksityiseen henkilöön kohdistuvaan sielunhoitoon tai diakoniatyöhön liittyvistä asioista.

Kuten aiemmin on todettu, sielunhoidossa ja diakoniatyössä esille tulevat asiat ovat salassa pidettäviä, vaikka ne eivät koskisikaan julkisuuslain 24 §:ssä mainittuja asioita. Kun ihminen lähestyy työntekijää luottamuksellisen keskustelun tai sielunhoidon tarkoituksessa apua saadakseen, kirkkolain tarkoittama sielunhoitoon liittyvä vaitiolovelvollisuus astuu voimaan. Vaitiolovelvollisuus jatkuu myös palvelussuhteen, luottamustehtävän hoidon, toimeksiantotehtävän suorittamisen tai viranomaisessa toimimisen päätyttyä.

Vaitiolovelvollisuuden rikkomisesta on säädetty rangaistus rikoslain 40 luvussa.

5 § Virkasalaisuuden rikkominen ja tuottamuksellinen virkasalaisuuden rikkominen(12.7.2002/604)

Jos virkamies tahallaan palvelussuhteensa aikana tai sen päätyttyä oikeudettomasti

1) paljastaa sellaisen asiakirjan tai tiedon, joka viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) tai muun lain mukaan on salassa pidettävä tai jota ei lain mukaan saa ilmaista, taikka

*2) käyttää omaksi tai toisen hyödyksi taikka toisen vahingoksi 1 kohdassa tarkoitettua asiakirjaa tai tietoa, hänet on tuomittava, jollei teosta muualla säädetä ankarampaa rangaistusta, **virkasalaisuuden rikkomisesta** sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Virkamies voidaan tuomita myös viralta pantavaksi, jos rikos osoittaa hänet ilmeisen sopimattomaksi tehtävänsä.*

*Jos virkamies huolimattomuudesta syyllistyy 1 momentissa tarkoitettuun tekoon, eikä teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus sekä muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena arvoistellen vähäinen, hänet on tuomittava, jollei teosta muualla säädetä ankarampaa rangaistusta, **tuottamuksellisesta virkasalaisuuden rikkomisesta** sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.*

³⁸ Hormia 1978, 147-148.

4.2 Papit

4.2.1 Rippisalaisuus

Rippisalaisuutta koskevan kirkkolain 5 luvun 2 §:n mukaan yksityisessä ripissä tai muuten sielunhoidossa papille uskottua asiaa ei saa ilmaista eikä myöskään sitä henkilöä, joka on papille uskoutunut. Kirkkolain 6 luvun 12 §:n mukaan se, mitä papin velvollisuudesta olla ilmaisematta rippisalaisuutta on 5 luvun 2 §:ssä säädetty, koskee myös virassa olevaa lehtoria. Papin ja virassa olevan lehtorin vaitiolovelvollisuus ripissä tai sielunhoidossa tietoon tulleesta asiasta on luonteeltaan ehdoton.

Papin vaitiolovelvollisuuden perusta on palautettavissa paitsi luottamuksellisen hoitosuhteen luomiseen myös uskonnon harjoittamiseen. Papin vaitiolovelvollisuuden perusta ripin osalta on teologinen. Ripissä ei ole kyse ainoastaan kertovan henkilön ja papin välisestä asiasta, vaan siinä on leimallista papin työn transsendentti luonne. Myös sielunhoidossa on aina mukana uskonnonharjoittamisen aspekti, joka erottaa papin esimerkiksi psykoterapeutista.

Papin ja virassa olevan lehtorin vaitiolovelvollisuus säilyy, vaikka hän ei enää ole siinä asemassa, jossa hän on saanut tiedon vaitiolovelvollisuuden alaisesta seikasta. Tämä seuraa luonnollisesti jo asian luonteesta ja tarkoittaa sitä, että myös pappisvirasta eronneen tai erotetun henkilön vaitiolovelvollisuus säilyy hänen pappina kuulemistaan asioista. Lehtorin vaitiolovelvollisuus säilyy niistä asioista, jotka hän on saanut tietoonsa ollessaan lehtorin virassa.

Myös monet muut asiat kuin ripissä ja sielunhoidossa esille tulevat asiat ovat salassa pidettäviä. Tällaisia ovat julkisuuslain 24 §:ssä määritellyt asiat sekä kirkkolain 25 luvun 8 §:ssä mainittu diakoniatyö³⁹. Mikäli pappi tai virassa oleva lehtori saa tällaisia asioita tietoonsa muutoin kuin ripin tai sielunhoidon kautta, hän on vaitiolovelvollinen. Lain edellytysten täytyessä vaitiolovelvollisuus voidaan murtaa.

Pappi ja virassa oleva lehtori eivät voi myöskään poistaa vaitiolovelvollisuuttaan esimerkiksi sellaisissa tilanteissa, joissa hän on samalla psykoterapeutti. Rippisalaisuus ei ole subjektiivinen oikeus, vaan se tulee kirkon viran mukana ja on nimenomaisesti velvollisuus. Pappuus ja sen mukana rippisalaisuus on voimassa silloinkin, kun asianomainen ei hoida tiettyä papin virkaa.

Papin rippisalaisuuden sisältyminen eduskunnan säätämään kirkkolakiin merkitsee sitä, että suomalainen yhteiskuntakin haluaa, että maassa on jokin taho, jonka puoleen kansalainen voi kääntyä tietäen varmasti, että puhui hän ripissä tai sielunhoidossa mitä tahansa, häntä ei anne-

³⁹ vrt KL 6:3.

ta ilmi.⁴⁰ Rippisalaisuuteen liittyvästä ilmoitusvelvollisuudesta on jäljempänä luvussa 4.2.3.

4.2.2 Todistamisvelvollisuus

Suomessa on voimassa yleinen todistamisvelvollisuus, jonka mukaan henkilöllä on velvollisuus kutsuttaessa tulla todistajaksi. Tähän velvollisuuteen on laissa säädetty joitakin poikkeuksia.

Totuuden selvittämiseksi käytettävien toimenpiteiden tulee olla oikeudenmukaisia ja oikeassa suhteessa niillä saavutettavaan hyötyyn, jotta totuuden selvittämisestä ylipäänsä olisi hyötyä yhteiskunnalle. Jos totuuden selvittäminen asetetaan oikeudenkäynnin tärkeimmäksi tavoitteeksi, ongelmaksi muodostuu kysymys selvittämiskeinojen sallittavuudesta. Ovatko kaikki keinot sallittuja, jos ne edistävät totuuden selvittämistä? Totuuden selvittäminen ja oikea tuomio edistävät kansalaisten luottamusta oikeuslaitokseen, mutta toisaalta voimakkaasti yksityisyyttä loukkaavat selvittämiskeinot heikentävät luottamusta.

Kielloilla, joilla rajoitetaan totuuden tutkimista, suojataan arvoja. Tällaisia rajoituksia, esimerkiksi todistamiskieltoja säädettyäessä on ratkaistava, mitkä arvot ovat niin tärkeitä, että niitä pitää suojata jopa totuuden periaatteen kustannuksella. Tällaisina arvoina on pidetty valtionetua, kansantaloudellisia intressejä, eettisiä näkökohtia, luottamussuojaa, virkaetuja ja humanitäärisiä näkökohtia.⁴¹

Todistamiskiellon rikkomisella aiheutettava oikeushyvän loukkaus saattaa olla oikeusjärjestykselle paljon haitallisempi kuin se alkuperäinen oikeushyvän loukkaus (esimerkiksi tapahtunut rikos), joka on oikeudenkäynnin kohteena. Tällaisilla todistamiskielloilla on siten tärkeä suojelutehtävä.

Todistamiskiellon sisältö

Oikeudenkäymiskaaren (OK) 17 luvun 23 §:ssä todetaan, että papin vaitiolovelvollisuudesta on erikseen säädetty. Kun pappia kuulustellaan todistajana, hän ei saa ilmaista sitä, mitä yksityisessä ripissä tai sielunhoidossa hänelle on uskottu tai edes sitä, kuka hänelle on uskoutunut. Vaikka oikeudenkäymiskaarella mainitaan nimeltä vain pappi, lainkohtaa sovelletaan myös virassa olevaan lehtoriin (KL 6:12). OK 17 luvun 12 §:n mukaan vaitiolovelvollisuus estää myös sellaisten asiakirjojen käytön todisteena, jotka sisältävät vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvia tietoja.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §

Todistaa ei saa:

⁴⁰ Kettunen 2005, 7.

⁴¹ Hormia 1978, 139-183.

1) virkamies tahi julkista tehtävää tai asiaa toimittamaan valittu tai määrätty siitä, mitä hänen tässä toimessaan on salassa pidettävä;

2) kukaan siitä, mikä valtakunnan turvallisuuden tähden tai sen oikeuksien tahi etujen suojelemiseksi on vieraalta valtiolta pidettävä salassa;

3) lääkäri, apteekkari tai kättilö tahi heidän apulaisensa siitä, mitä he asemansa perusteella ovat saaneet tietää ja mitä asian laadun vuoksi on salassa pidettävä, ellei se, jonka hyväksi vaitiolovelvollisuus on säädetty, todistamiseen suostu;

4) asiamies tai oikeudenkäyntiavustaja siitä, mitä päämies on hänelle asian ajamista varten uskonut, ellei päämies todistamiseen suostu.

Papin vaitiolovelvollisuudesta on erikseen säädetty.

Edellä 1 momentin 3 ja 4 kohdassa olevien säännösten estämättä voidaan muu niissä tarkoitettu henkilö paitsi syytetyn oikeudenkäyntiavustaja velvoittaa todistamaan asiassa, jossa virallinen syyttäjä ajaa syytettyä rikoksesta, mistä saattaa seurata vankeutta kuusi vuotta tai ankarampi rangaistus, taikka sanotunlaisen rikoksen yrityksestä tai osallisuudesta siihen.

Mitä 1 momentin 1, 3 ja 4 kohdassa on sanottu, noudatettakoon, vaikkei todistaja enää ole siinä asemassa, jossa hän on saanut tiedon tositettavasta seikasta.

Vaitiolovelvollisuuden sisältöä ja laajuutta tarkasteltaessa on huomattava, että vaitiolo koskee luonnollisesti vain seikkoja, jotka pappi on saanut tietää asemansa perusteella, siis pappina (OK 17:23, jossa terveydenhuoltohenkilöstön osalta säädetään, että nämä eivät saa todistaa siitä, mitä ovat asemansa perusteella saaneet tietää). Pappikin voi kuulla asioita muussa kuin papin ominaisuudessa, esimerkiksi silminnäkijänä, jolloin hän tietenkin on todistamisvelvollinen kuten kuka tahansa. Rajanveto-ongelmia voi syntyä silloin, kun pappi on voinut kuulla asioista yhtä hyvin ystävänä, tuttavana, sukulaisena, naapurina kuin pappinakin. Aina ei ole selvää, onko asiasta kerrottu hänelle nimenomaan sen vuoksi, että hän on pappi. Toisaalta nimenomaan tutulle papille saattaa olla helpompi kertoa mieltä painavista asioista ja vieläpä mieluiten hiukan epävirallisessa tilanteessa. Tällöinkin asia on saatettu kuitenkin uskoa nimenomaan papille pappina, jolloin on kyse sielunhoidollisesta ja siten salassa pidettävästä keskustelusta.

Jos pappi sattumalta näkee rikoksen, ei papin virka tee hänestä esteellistä todistamaan, vaan todistamisvelvollisuus koskee häntä kuten muitakin henkilöitä. Tulkintatilanteita voi tällaisissakin tapauksissa syntyä, mikäli pappi on alunperin saanut tietää asiasta muutoin kuin asemansa perusteella, mutta myöhemmin asianomainen tulee puhumaan papin kanssa samasta asiasta sielunhoidollisesti. Mikäli näin tapahtuu todistusmateriaalin rajoittamistarkoituksessa (esimerkiksi puukottaja huomaa surman nähneen ohikulkijan olevan papin virkapuvussa ja menee myöhemmin ripittäytymään samaiselle papille jäävätäkseen todistajan) todistamiskieltoa ei synny, koska vaitiolovelvollisuutta ei saa käyttää hyväkseen lainvastaisiin tarkoituksiin.

Tilanne on tulkinnanvaraisempi, jos pappi kuulee sattumalta alaisensa solvaavan toista työntekijää ja myöhemmin samainen työntekijä tulee vilpittömästi keskustelemaan vaikeasta

työilmapiiristä sielunhoidollisesti. Voiko pappi tuolloin todistaa mahdollisessa kunnianloukkaus-oikeudenkäynnissä? Pappi ei voi todistaa sielunhoidon yhteydessä esille tulleista seikoista, mutta sitä ennen sattumalta kuulemastaan tai näkemästään kylläkin eli niistä seikoista, joita hän ei ole saanut tietoonsa asemansa perusteella. Näin siitä huolimatta, että pappi on voinut kuulla samoista asioista uudelleen sielunhoidon yhteydessä. On myös huomattava, että esimiehen vastuuseen kuuluu puuttua työpaikalla tapahtuvaan häirintään.

Vaitiolovelvollisuus kattaa todistajana toimimisen esitutkintavaiheessa, siviili-, hallinto- ja rikosprosessissa sekä hallintomenettelyssä.

Kyse on nimenomaan vaitiolovelvollisuudesta eikä vaitiolo-oikeudesta. Papilla ei ole valinnan varaa toisin kuin esimerkiksi syytetyn lähiomaisilla, jotka voivat halutessaan kieltäytyä todistamasta.

Todistamiskiellon poistuminen

Koska papin vaitiolovelvollisuus ripin ja sielunhoidon osalta on ehdoton, ei ripittäytyneen oma suostumus kumoa vaitiolovelvollisuutta. Sitä vastoin esimerkiksi terveydenhuoltohenkilöstön sekä oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan vaitiolovelvollisuus todistajana väistyy, mikäli henkilö, jonka hyväksi todistamiskielto on säädetty, suostuu todistamiseen (OK 17:23). Ammatinharjoittajien vaitiolovelvollisuus muuttuu suostumuksella todistamisvelvollisuudeksi. Mikäli seurakunnan, seurakuntayhtymän tai kirkon viranhaltijana toimiva pappi on saanut tietoonsa lain mukaan salassa pidettäviä seikkoja muutoin kuin ripissä tai sielunhoidossa, rinnastuu hänen vaitiolovelvollisuutensa terveydenhuoltohenkilöstön vaitiolovelvollisuuteen. Vaitiolovelvollisuus tällaisista seikoista siis väistyy suostumuksen nojalla.

Tämä ammattiin perustuvien todistamiskieltojen ero johtuu siitä, että terveydenhuoltohenkilöstön vaitiolovelvollisuus on säädetty potilaan suojaksi. Muuta intressiä todistamiskiellolle ei ole, jolloin potilaan suostumus luonnollisesti kumoaa sen.

Papin työn transsendentin luonteen vuoksi vaitiolovelvollisuudessa ei ole kyse yksinomaan hänelle uskoutuneen henkilön suojaamisesta, vaan edellä mainituin tavoin myös uskonnon harjoittamisesta. Koska pappi ripissä ja sielunhoidossa on kuullut hänelle uskotun asian Jumalan edustajana, vaitiolovelvollisuus ei ole vain papin ja yksilön keskinäinen sopimus keskustelun luottamuksellisuudesta.

Sielunhoidollisten keskustelujen yhteydessä saattaa kuitenkin syntyä tarve konsultaatioon. Papille asioistaan kertova henkilö saattaa tarvita myös jonkun muun ammattilaisen, kuten lääkärin apua. Ehdoton vaitiolovelvollisuus ei tältä osin estä auttamasta yksilöä mahdollisimman hyvin. Mikäli tämä suostuu tai pyytää pappia toimittamaan tiedon avuntarpeesta eteenpäin, pappi

voi ja hänen tuleekin se tehdä. Tämä ei silti tarkoita, että pappi saisi paljastaa henkilön hänelle uskomia asioita enemmän kuin tehtävän suorittaminen välttämättä edellyttää. Esimerkiksi ilmoitus sairaalan lääkärille henkilö A:n ahdistuneisuudesta ja hänen ilmeisestä hoidontarpeestaan ei tarkoita sielunhoidollisen keskustelun paljastamista.

Papin rippisalaisuutta ei ole mahdollista murtaa edes jo tehtyjen törkeiden rikosten kohdalla, mikä taas on mahdollista esimerkiksi lääkärin vaitiolovelvollisuuden osalta.

Pakkokeinolain 5a luvun 10 §:n mukaan telekuuntelua ja teknistä kuuntelua ei saa kohdistaa epäillyn ja hänen oikeudenkäyntiavustajansa tai epäillyn ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n 2 momentissa tarkoitetun papin välisiin keskusteluihin. Jos kuuntelun aikana ilmenee, että kysymyksessä on mainittujen henkilöiden välinen keskustelu, toimenpide on keskeytettävä ja mahdolliset tallenteet tai muistiinpanot on heti hävitettävä.

Papin velvollisuudet todistajana

Mikäli pappi nimetään todistajaksi vaitiolovelvollisuutensa alaisista seikoista, hänen on saavutettava oikeuteen ja vannottava todistajan vala. Lisäksi hänen on oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 25 §:n mukaan tuettava kieltäytymistään todennäköisin syin. Tällä tarkoitetaan sitä, että tarvittaessa papin on osoitettava olevansa pappi ja kuulleensa asiasta joko ripissä tai muuten sielunhoidossa.

Todistajan lienee helppoa osoittaa luotettavasti olevansa pappi. Sen sijaan vaikeampaa on rippisalaisuutta rikkomatta osoittaa sitä, että on kuullut asiasta nimenomaan papin asemassa ja joko ripissä tai sielunhoidossa. Kaikkien näiden osatekijöiden on nimittäin täytyttävä, jotta rippisalaisuus olisi olemassa. Käytännössä tältä osin riittänee papin ilmoitus oikeuden puheenjohtajalle siitä, että kyse on rippisalaisuuden piiriin kuuluvista seikoista.

Velvollisuus vannoa vala johtuu siitä, että vaitiolovelvollisuus kattaa ainoastaan rippisalaisuudet ja sielunhoidossa tietoon tulleet asiat⁴². Pappikin voi tietää seikkoja, joihin rippisalaisuuden vaitiolovelvoite ei ulotu ja joista hänellä on todistamisvelvollisuus, kuten kenellä tahansa todistajalla. Valan vannomisella nämä kategoriat voidaan luotettavalla tavalla erottaa toisistaan. Vannoessaan pappi sitoutuu kertomaan asiassa kaikki sellaiset tietonsa, jotka eivät ole rippisalaisuuden tai laissa säädetyn vaitiolovelvollisuuden alaisia⁴³.

Oikeuden puheenjohtajan on huolehdittava siitä, että pappia ei kuulla rippisalaisuuden piiriin kuuluvista seikoista. Puheenjohtajan on tiedusteltava, milloin aihetta on, sellaisia seikkoja,

⁴² Frände 1999, 364.

⁴³ Mikäli pappi on samalla seurakunnan tai seurakuntayhtymän viranhaltija sitoo häntä Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23§:n 1. momentin 1. kohta: Todistaa ei saa: 1) virkamies tahi julkista tehtävää tai asiaa toimittamaan valittu tai määrätty siitä, mitä hänen tässä toimensaan on salassa pidettävä.

jotka lain mukaan velvoittavat todistajan kieltäytymään todistamasta. Puheenjohtajan on myös milloin aiheetta on, huomautettava todistajalle OK 17 luvun 23 §:n sisällöstä.

Suostumuksen antamisen ja murtamismahdollisuuden puuttuminen

Uskoutuneen henkilön suostumus ei poista papin rippisalaisuutta. Edes törkeän rikoksen (rangaistusmaksimi kuusi vuotta vankeutta tai enemmän) selvitysintressi ei syrjäytä rippisalaisuutta.

Tällä hetkellä yhteiskunnassamme vain papille tai virassa olevalle lehtorille voi kuka tahansa mennä missä tilanteessa tahansa kertomaan asioistaan. Uskoutujan ei tarvitse pelätä, että tämä joutuu ne vaikkapa oikeudenkäynnissä paljastamaan. Lainsäädännössä yhteiskunta on varannut kansalaisilleen tämän mahdollisuuden.

Samoin esimerkiksi syytetyn lähiomaisten ei tarvitse ajatella, että he asioista papin kanssa ripissä tai sielunhoidossa keskustellessaan samalla paljastavat heille läheisen rikosentekijän, eikä heidän tarvitse miettiä, olisiko moraalisesti oikein antaa papille suostumus puhua asiasta eteenpäin. Olipa suostumus tai ei, pappi on vaitiolovelvollinen ripissä ja sielunhoidossa tietoonsa tulleista asioista.

4.2.3 Ilmoitusvelvollisuus

Kirkkolain 5 luvun 2 §:n 3 momentin mukaan, jos joku yksityisessä ripissä tai sielunhoidossa ilmaisee yleisen lain mukaan ilmiannettavan rikoksen olevan hankkeissa, papin on kehotettava häntä ilmoittamaan asiasta viranomaisille tai sille, jota vaara uhkaa. Jollei hän suostu siihen, papin on kerrottava hyvissä ajoin ja varovasti asiasta viranomaisille, kuitenkin niin, ettei asianomainen suoraan tai välillisesti tule siitä ilmi. Edellä oleva koskee myös virassa olevaa lehtoria.

Rikoslain 15 luvun 10 § (11.4.2008/212):

Joka tietää joukkotuhonnan, joukkotuhonnan valmistelun, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisen, biologisen aseiden kiellon rikkomisen, Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisen, maanpetoksen, törkeän maanpetoksen, vakoilun, törkeän vakoilun, valtiopetoksen, törkeän valtiopetoksen, raiskauksen, törkeän raiskauksen, törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön, murhan, tapon, surman, törkeän pahoinpitelyn, ryöstön, törkeän ryöstön, ihmiskaupan, törkeän ihmiskaupan, panttivangin ottamisen, törkeän tuhoamisen, törkeän terveyden vaarantamisen, ydinräjähdysrikoksen, kaappauksen, 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetun terroristisessa tarkoituksessa tehdyn rikoksen, törkeän ympäristön turmelemisen tai törkeän huumausainerikoksen olevan hankkeilla eikä ajoissa, kun rikos vielä olisi estettävissä, antaa siitä tietoa viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa, on tuomittava, jos rikos tai sen rangaistava yritys tapahtuu, törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä ei kuitenkaan tuomita rangaistukseen sitä, jonka olisi rikoksen estämiseksi täytynyt antaa ilmi puolisonsa, sisaruksensa, sukulaisensa suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa taikka henkilö, joka asuu hänen kanssaan yhteistaloudessa tai on muuten näihin rinnastettavan henkilökohtaisen suhteen takia läheinen.

Törkeän, hankkeilla olevan rikoksen ilmoittamatta jättäminen täyttää itsessään rikoksen tunnusmerkistön. Edellä mainittu koskee myös ripissä tai sielunhoitotilanteessa saatua tietoa, mutta sillä rajoituksella, että papin tai lehtorin on ensisijaisesti kehotettava henkilöä itseään ilmoittamaan asiasta. Mikäli tämä ei siihen suostu, papin tai lehtorin on itse ilmoitettava asiasta viranomaiselle. Tämä ilmoitus on tehtävä niin, ettei asianomainen (ripittäytyjä) tule siitä edes välillisesti ilmi. Ellei pappi ilmoita asiasta, vaan pitää koko tapauksen omana tietonaan, hän syyllistyy rikokseen.

Ilmoitusvelvollisuus koskee ainoastaan lainkohdassa nimenomaisesti lueteltuja rikoksia. Luettelo, jota on viimeksi vuonna 2008 laajennettu, on tyhjentävä. Lisäksi on huomattava, että kyse on ennakkolisestä ilmoittamisesta. Kenelläkään ei ole juridista velvollisuutta tehtyjen rikosten ilmaisemiseen kuitenkin ottaen huomioon, mitä luvussa 2.3 ”Muu lainsäädäntö” kohdassa 2 on kerrottu lastensuojelulain ilmoitusvelvollisuutta koskevan 25 §:n muutoksesta ja kohdassa 4 on todettu tiedonantamisesta asiakaslain 18 §:n mukaisista ns. vähäisemmistä rikoksista, joissa lapsen etu tai erittäin tärkeä yksityinen tai yleinen etu vaatii⁴⁴.

Ilmoitusvelvollisuus edellä lueteltujen törkeiden rikosten osalta perustuu siihen, että ilmoituksella tähdätään rikoksen vaikutusten estämiseen. Jos rikos on jo tapahtunut, ilmoitusvelvollisuutta ei näidenkään rikosten kohdalla ole. Mikäli esimerkiksi A kertoo ripissä tai sielunhoidossa tappaneensa B:n ja teko on jo tehty, papilla ei ole minkäänlaista juridista velvollisuutta eikä edes oikeutta kertoa asiasta viranomaiselle. Tilanne on toinen, jos teko on jo tapahtunut, mutta sen seuraus on vielä estettävissä. Tällöin ilmoitusvelvollisuus syntyy. Jos esimerkiksi A kertoo lähettäneensä kirjepommin surmaamistarkoituksessa B:lle, mutta kirje ei ole vielä ehtinyt perille, seuraus on mahdollista vielä estää ja ilmoitusvelvollisuus syntyy.

Jotta törkeän rikoksen ilmoitusvelvollisuus syntyy, rikoksen on oltava ”hankkeilla”. Tämä tarkoittaa sitä, että asianomainen on tullut vakuuttuneeksi siitä, että kyseessä oleva rikos on todella tekeillä. Mikäli on itsestään selvää, ettei ripittäytynyt henkilö tosissaan suunnittele esimerkiksi surmaa, vaan on ainoastaan suutuksissaan näin tokaissut, ei ilmoitusvelvollisuutta synny. Rajatapauksia voi syntyä tilanteissa, joissa ei voi olla varma siitä, ryhtyykö henkilö todella toteuttamaan uhkailujaan. Ohjeena voidaan pitää sitä, että ilmoitusvelvollisuuden aiheuttaa normaalin, järkevän ihmisen perusteltu huolestuneisuus siitä, että jotakin vielä estettävissä olevaa

⁴⁴ Hallituksen esitys (HE 282/2010 vp) lastensuojelulain 25 §:n 3 momentti: ”Edellä 1 momentissa tarkoitetulla henkilöllä on oikeus tehdä salassapitosäännösten estämättä ilmoitus poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä lapsiin kohdistunutta rikosalain (38/1889) 20 luvussa rangaistavaksi säädettyä tekoa.”

Asiakaslain 18 § 2 mom.

Sosiaalihuollon järjestäjän tai toteuttajan tulee pyydettyessä antaa asiakkaan tai tämän laillisen edustajan suostumuksesta riippumatta tieto salassa pidettävästä asiakirjasta poliisille, syyttäjäviranomaiselle ja tuomioistuimelle, jos se on tarpeen sellaisen rikoksen selvittämiseksi, josta säädetään ilmoitusvelvollisuus rikoslain (39/1889) 15 luvun 10 §:ssä, taikka jonka enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta.

saattaa tulevaisuudessa hyvinkin tapahtua. Tällöin pappi tai lehtori välttää toisaalta itseensä kohdistuvan syytteen törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä, mutta ei kuitenkaan syyllisty perättömään ilmiantoon. Ilmoitusvelvollisuus voi olla myös tilanteissa, joissa rikos on jo tapahtunut, mutta ilmiannon kautta voidaan estää rikollisen toiminnan jatkuminen.

Lainkohdan mukaan hankkeilla oleva törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on ilmoitusvelvollisuuden piirissä, samoin lapseen kohdistuva raiskaus tai törkeä pahoinpitely. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on rikoslain 20 luvun 7 §:n mukaan törkeää silloin, kun kohteena on lapsi, jolle rikos lapsen iän tai kehitystason vuoksi on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa, tai rikos tehdään erityisen nöyryyttävällä tavalla taikka rikos on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle hänen tekijää kohtaan tuntemansa erityisen luottamuksen tai muuten tekijästä erityisen riippuvaisen asemansa vuoksi ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.⁴⁵ Rikostunnusmerkistö täyttyy muun muassa silloin, kun lapsi tuntee rikoksentekijää kohtaan erityistä luottamusta tai on tästä erityisen riippuvainen, jolloin seksuaalinen hyväksikäyttö on omiaan aiheuttamaan hänelle vaikeita ristiriitoja ja hyvin pitkäaikaista vahinkoa. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö voi täyttää myös raiskauksen tai törkeän raiskauksen tunnusmerkistön, jolloin kyse on ilmoitettavasta teosta.

Ripin tai sielunhoitokeskustelun yhteydessä voi olla vaikeaa tunnistaa, milloin on kyse ilmoitusvelvollisuuden alaisesta lapseen kohdistuvasta teosta. Kun sääntelyn tarkoituksena on estää törkeiden rikosten tapahtumien, on mieluummin ilmoitettava kuin jätettävä ilmoittamatta tilanteissa, joissa ilmoitusvelvollinen on ns. kahden vaiheilla. Lapsiin kohdistuvat hyväksikäyttöririkokset eivät ole useinkaan kertaluontoisia rikoksia. Erityisesti perhe- ja lähipiirissä tapahtuva hyväksikäyttö saattaa jatkua jopa vuosia ja käsittää lukuisia hyväksikäyttötekoja. Ilmoitusvelvollisuuden voidaan katsoa ulottuvan tapauksiin, joissa estetään rikollisen toiminnan jatkuminen. Arvioinnissa on syytä ottaa aina huomioon lapsen etu ja lastensuojelun tarve, jolloin kynnys ilmoitusvelvollisuuden noudattamiseen tulee olla matala. Lasten suojelemista koskevan tavoitteen kannalta on perusteltua, että kynnys rikoksen tekemuodon arvioinnissa on myös matala.

Kun ilmoitusvelvollisuus syntyy, rippi- tai sielunhoitokeskustelussa esiin tullut hankkeilla olevaan tekoon liittyvä asia menettää rippisalaisuuden suojan. Sen sijaan ripittäytyjää tai sielunhoitokeskustelussa mukana ollutta henkilöä ei saa tällöinkään paljastaa. Tämän johdosta tiedot, jotka viranomaiselle asiasta ilmoitettaessa voidaan kertoa, vaihtelevat tapauskohtaisesti. Esimerkiksi jos ripittäytyjä tai sielunhoitoon hakeutunut on tekoa suunnitteleva henkilö, voidaan ilmoittaa suunnitteilla oleva teko ja sen kohde. Jos taas tieto saadaan uhrilta, voidaan teon lisäksi

⁴⁵ Hallituksen esityksessä eduskunnalle (HE 282/2010 vp) törkeä lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistöä ehdotetaan muutettavaksi. Törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä olisi mm. pääsääntöisesti kaikki teot, joihin sisältyy sukupuoliyhteys kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen kanssa.

ilmoittaa teosta epäillyn nimi.⁴⁶

Jotta rikoslain 15 luvun 10 §:n mukainen ilmoitusvelvollisuus tulee sovellettavaksi, on siis otettava huomioon seuraavat näkökohdat:

- rikos on vielä estettävissä
- kyse on luettelossa mainitusta rikoksesta
- ensisijaisesti kehoitettava ripittäytymään tai sielunhoitoon tullutta kertomaan
- toissijaisesti toimittava itse kertomalla viranomaiselle
- ripittäytyjää tai sielunhoitoon osallistunutta ei saa tällöinkään paljastaa
- kenelläkään ei ole juridista velvollisuutta ilmoittaa jo tapahtuneita rikoksia (vert. lastensuojelulain 25 §:n uudessa 3 momentissa säädettävä oikeus)
- väärä ilmianto on rangaistavaa.

On myös muistettava, että ilmoittamisen laiminlyönti, kun ilmoitusvelvollisuus on syntynyt, on rikos ja tulee rangaistavaksi myös papin ja lehtorin osalta.

4.2.4 Tiedonantovelvollisuus

Tämän julkaisun kohdassa 2.3 ”Muu lainsäädäntö” on käsitelty lainsäädäntöä, joka tietyin edellytyksin oikeuttaa viranomaisen saamaan tiedon salassa pidettävästä asiasta. Mikäli pappi tai virassa oleva lehtori on saanut tiedon salassa pidettävästä seikasta ripissä tai sielunhoidossa, hän ei voi antaa sellaista tietoa, mitä erityislainsäädäntö oikeuttaa pyytämään. Jos pappi tai lehtori on saanut tietoonsa salassa pidettävän seikan muulla tavoin, hänelle syntyy tiedonantovelvollisuus samalla tavoin kuin kirkon muulle työntekijälle.

Papin vaitiolon ehdottomuus on kirjallisuudessa asetettu niin korkealle, että ei edes perustuslain 111 §:n mukainen oikeuskanslerin ja oikeusasiamiehen ’rajoittamattomaksi’ tulkittu tiedoksisaantioikeus voine koskea papin rippisalaisuuden piiriin kuuluvia asioita. Koska rippisalaisuuden peruste on teologinen eikä siitä ole katsottu voitavan luopua edes ripittäytyneen suostumuksella tai törkeiden rikosten selvittämistä nimissä, olisi epä johdonmukaista ja vaitiolo-velvollisuuden tarkoituksen vastaista sallia tietojen luovuttaminen ylimmille lainvalvojille näiden suorittamaa laillisuusvalvontaa varten.⁴⁷

⁴⁶ Piispainkokous tulee keväällä 2011 antamaan tarkemman ohjeistuksen rippisalaisuuden ja ilmoitusvelvollisuuden yhteensovittamisesta.

⁴⁷ Ervo 2001, 411.

4.3 Kirkon muut työntekijät

Monet kirkon työntekijät (esimerkiksi vahtimestarit, seurakuntasihteerit, hautausmaan työntekijät ja siivoojat) joutuvat päivittäin pohtimaan, mitä tietoja ulkopuolisille voi kertoa. Tällaisia tietoja voivat olla esimerkiksi toimitusten ajankohdat ja paikat. Lähtökohtana on, että ulkopuolisille ei saa antaa ihmisten yksityiselämän piiriin kuuluvia tietoja. Työntekijällä on aina oikeus kysyä neuvoa ja puhua asiasta esimiehensä kanssa. Jos tiedon antaminen epäilyttää, on parempi tarkistaa tiedonanto-oikeus. Kirkon jumalanpalveluselämä on lähtökohtaisesti julkista. Sen käytännön toteutuksissa on kuitenkin otettava huomioon yksityiselämän suoja.

4.3.1 Vaitiolovelvollisuus

Kirkkolain 5 luvun 2 §:n mukainen rippisalaisuus koskee vain pappia ja virassa olevaa lehtoria. Säännöksen laajentava tulkinta kirkon muihin työntekijöihin ei ole mahdollista. Kirkkolaisissa ei ole muita sellaisia salassapitosäännöksiä, jotka koskisivat erityisesti vain tiettyä kirkon työntekijäryhmää. Tämän johdosta kirkon muita työntekijöitä käsitellään yhtenä kokonaisuutena. Vaikka eri työntekijäryhmien työalakohtaisissa ohje- ja johtosäännöissä saattaa olla määräyksiä työntekijöiden vaitiolovelvollisuudesta, niin lain tasolla salassapitosäännökset koskevat kaikkia työntekijöitä yhtäläisesti. Kirkkolakiin otetun viittaussäännöksen (KL 6:3) mukaan kirkon muiden työntekijöiden vaitiolovelvollisuutta säätelevä säännös löytyy julkisuuslain 23 §:stä.

Julkisuuslaki 23 § 1 mom.

Viranomaisen palveluksessa oleva samoin kuin luottamustehtävää hoitava ei saa paljastaa asiakirjan salassa pidettävää sisältöä tai tietoa, joka asiakirjaan merkittynä olisi salassa pidettävä, eikä muutaakaan viranomaisessa toimiessaan tietoonsa saamaa seikkaa, josta lailla on säädetty vaitiolovelvollisuus. Vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvaa tietoa ei saa paljastaa senkään jälkeen, kun toiminta viranomaisessa tai tehtävän hoitaminen viranomaisen lukuun on päättynyt.

Vaitiolovelvollisuuden rajoja koskevia kysymyksiä esiintyy erityisesti diakoniatyöntekijöiden, erityisnuorisotyönohjaajien, nuorisotyönohjaajien sekä lasten ja perheiden parissa työskentelevien työssä. Useiden kirkon työntekijöiden työhön kuuluvat sielunhoito ja luottamukselliset keskustelut olennaisena osana (KJ 4:1). Nämä sielunhoitokeskustelut ovat uskonnon harjoittamista. Tästä huolimatta lainsäätäjä ei ole asettanut muiden kuin pappien ja virassa olevien lehtoreiden ripin tai sielunhoidon kautta saamia tietoja ehdottoman rippisalaisuuden piiriin.

Tämä vaitiolovelvollisuuden absoluuttisuutta koskeva ero on lainsäädännössä selvä, mutta välttämättä se ei ole selvä edes kaikille kirkon työntekijöille puhumattakaan heidän kohtaamistaan henkilöistä. Tullessaan kertomaan asioistaan vaikkapa diakoniatyöntekijälle tai papille henkilö ei välttämättä tule ajatelleeksi, että heidän vaitiolovelvollisuutensa on erilainen. Jossakin

määrin tilannetta voitaneen parantaa tehokkaalla tiedotuksella tai siten, että kirkon työntekijä kertoo ennen luottamuksellisen keskustelun aloittamista vaitiolovelvollisuutensa laajuudesta. Informointi lienee asianmukaista ainakin sellaisissa tilanteissa, joissa työntekijä voi ennakoida tietoonsa tulevan esimerkiksi sellaisia rikoksiin tai sosiaalihuoltoon liittyviä seikkoja, joista muut viranomaiset saattavat olla kiinnostuneita. Aina tällainen ennakointi ei kuitenkaan ole mahdollista eikä työntekijä voi tietää, mistä asioista henkilö haluaa hänelle uskoutua.

Virkamiehen vaitiolovelvollisuuden aiheuttaa sekavuutta vaitiolovelvollisuuden sisältävien oikeudellisten säännösten moninaisuus ja tulkinnanvaraisuus. Aina ei ole selvää, kuuluuko jokin seikka virkamiehen vaitiolovelvollisuuden piiriin vai ei. Kirkon työntekijä, joka on saanut tietoonsa luottamuksellisen asian (julkisuuslaki 23 §, 24 § ja KL 6:3 §, 25:8 § 1), on sidottu vaitiolovelvollisuuteen, ellei häntä lain nojalla velvoiteta antamaan tietoa tai ellei asiakas, jonka suojaksi vaitiolovelvollisuus on säädetty, anna suostumustaan tiedon ilmoittamiseen. Pääsääntöisesti nämä kaksi asiaa erottavat kirkon muun työntekijän vaitiolovelvollisuuden papin ja virassa olevan lehtorin rippisalaisuuden ehdottomuudesta.

4.3.2 Todistamisvelvollisuus

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n 1) kohdan mukaan virkamies tai julkista tehtävää tai asiaa toimittamaan valittu tai määrätty ei saa todistaa siitä, mitä hänen tässä toimessaan on salassa pidettävä. OK 17 luvun 12 §:n mukaan vaitiolovelvollisuus estää myös sellaisten asiakirjojen käytön todisteena, jotka sisältävät vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvia tietoja. Rikoslaki määrittelee virkamiehen seuraavasti:

Rikoslain 2 luvun 12§

Virkamiehellä tarkoitetaan tässä laissa:

1) henkilöä, joka on virka- tai siihen rinnastettavassa palvelussuhteessa valtioon, kuntaan, kuntainliittoon tai muuhun kuntien yhteistoimintaelimeen, evankelisluterilaiseen kirkkoon tai ortodoksiseen kirkkokuntaan tai niiden seurakuntaan tai seurakuntien yhteistoimintaelimeen, tai Ahvenanmaan maakuntaan taikka Suomen Pankkiin, kansaneläkelaitokseen tai muuhun itsenäiseen valtion laitokseen, työterveyslaitokseen, kunnalliseen eläkelaitokseen tai kunnalliseen työmarkkinalaitokseen;

2) kunnanvaltuutettua ja muuta yleisillä vaaleilla valittua 1 kohdassa mainitun julkisyhteisön edustajiston jäsentä, ei kuitenkaan kansanedustajaa edustajantoimessaan, samoin kuin 1 kohdassa tarkoitettua julkisyhteisön tai laitoksen toimielimen, kuten kunnanhallituksen, lautakunnan, johtokunnan, komitean, toimikunnan ja neuvottelukunnan, jäsentä sekä muuta 1 kohdassa tarkoitettua julkisyhteisön tai laitoksen luottamushenkilöä; ja

3) henkilöä, joka lain, asetuksen tai niiden nojalla annetun määräyksen perusteella muussa kuin 1 kohdassa tarkoitettussa yhteisössä käyttää julkista valtaa sekä henkilöä, joka mainitulla perusteella muuten kuin yhteisössä käyttää julkista valtaa.

Julkisyhteisön työntekijällä tarkoitetaan tässä laissa henkilöä, joka on työsopimussuhteessa 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuun julkisyhteisöön tai laitokseen.

On huomattava, ettei OK 17 luvun 23 § luo vaitiolovelvollisuutta sinänsä, vaan se ainoastaan säilyttää vaitiolovelvollisuuden myös oikeudenkäynnissä. Vaitiolovelvollisuuden olemassaolosta ja sen sisällöstä on virkamiesten osalta siis säädettävä jossakin muussa laissa, mm. julkisuuslaissa ja kirkkolaisissa.

Oikeudenkäymiskaaren säännöksen perusteella tämä muussa laissa säädetty vaitiolovelvollisuus pysyy voimassa myös virkamiehen ollessa todistajana. Mikäli virkamiehen vaitiolovelvollisuus taas on muualla lainsäädännössä säädetty ehdottomaksi, ehdottomuus säilyy OK 17:23 §:n perusteella myös kaikissa tilanteissa virkamiehen ollessa todistajana oikeudenkäynnissä. Vaitiolovelvollisuudesta ei ole mahdollista poiketa edes tutkittaessa törkeitä rikoksia. Julkisella rikoksen selvityksintressillä tätä todistamiskieltoa ei siis ole mahdollista syrjäyttää. Tältä osin tilanne on selkeä.

Muutoin vaitiolovelvollisuuden laajuus ja sen syrjäytyminen vaikkapa päämiehen suostumuksella riippuu siitä, miten laajaksi tai ehdottomaksi vaitiolovelvollisuus on sen perustavassa erityislaissa säädetty. Mikäli virkamiehen vaitiolovelvollisuus on säädetty yksityisten intressien suojaksi, henkilö, jonka suojaksi vaitiolovelvollisuus on säädetty, voi antaa suostumuksensa vaitiolon poistamiseksi. Tällöin virkamiehelle syntyy todistamisvelvollisuus ja häntä voidaan luonnollisesti kuulla oikeudenkäynnissä.

Vaitiolovelvollisuuden perustavassa laissa (ks. edellä luku 3) saattaa olla toiselle viranomaiselle myönnetty oikeus saada tietää muutoin salassa pidettäviä asioita. Jos esimerkiksi poliisi on oikeutettu saamaan tietoja, samat tiedot voidaan antaa todistajana asiaa koskevassa rikosoikeudenkäynnissä.⁴⁸

4.3.3 Ilmoitusvelvollisuus

Muut kirkon työntekijät kuin pappi ja virassa oleva lehtori eivät ole ilmoitusvelvollisuuden osalta erityisasemassa, vaan rikoslain 15 luvun 10 § koskee heitä samalla tavalla kuin ketä tahansa henkilöä. Ainoastaan papin ja lehtorin ilmoitusvelvollisuutta leimaa sen luonne varoitusvelvollisuutena. Varoitusvelvollisuudella tarkoitetaan kirkkolain 5 luvun 2 §:n 3 momenttia, jonka mukaan yleisen lain mukaan ilmiannettavan rikoksen ollessa hankkeissa, papin on kehotettava uskoutujaa ilmoittamaan asiasta viranomaisille tai sille, jota vaara uhkaa.

Myös lastensuojelulaki sisältää ilmoitusvelvollisuuden, joka koskee seurakunnan palve-

⁴⁸ Frände 1999, 366. Salminen 1996, 26.

luksessa olevaa tai seurakunnan luottamushenkilöä. Papin ja virassa olevan lehtorin rippisalaisuus asettuu kuitenkin tämän ilmoitusvelvollisuuden edelle.

Ilmoitusvelvollisuuden sisällöstä muutoin ks. pappia ja lehtoria koskeva jakso edellä.

4.3.4 Tiedonantovelvollisuus

Kirkon palveluksessa oleva muu työntekijä kuin pappi tai virassa oleva lehtori on velvollinen salassapitosäännösten estämättä antamaan viranomaiselle tiedon sellaisten laintasoisten säännösten nojalla, joita on sovellettava myös kirkon hallinnossa (ks. 3.3. ”Muu lainsäädäntö”). Tietoja ovat oikeutettuja pyytämään muun muassa holhousviranomainen, sosiaaliviranomainen, poliisi, ulosottomies, tietosuojavaltuutettu. Tiedon antajalle syntyy tiedonantovelvollisuus.

Merkitystä ei ole sillä, millä tavoin salassa pidettävä asia on tullut työntekijän tietoon. Vaikka muutkin työntekijät kuin papit ja virassa olevat lehtorit vastaanottavat ripin ja tekevät sielunhoitotyötä, he joutuvat antamaan tiedoksi saamastaan seikasta tiedon, jos sitä heiltä lainojalla pyydetään (ks. luku 3). Toisaalta he ovat myös oikeutettuja paljastamaan salassa pidettävän seikan, mikäli asiakas antaa siihen suostumuksensa ja mikäli vaitiolovelvollisuus on säädetty ko. asiassa asiakkaan yksityisyyden suojaamiseksi (julkisuuslaki 24 § kohdat 6, 23, 25–32 sekä KL 25:8 § sielunhoito ja diakoniatyö).

4.4 Eräitä viranhaltijaryhmiä koskevia erityiskysymyksiä

4.4.1 Perheneuvoja

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tekemä perheneuvonta on osa kirkon sielunhoitotyötä. Perheneuvojan virkaan valittu suorittaa perheneuvojan erikoistumiskoulutuksen. Perheneuvontatyössä toimivia pappeja koskevat samat lainkohdat kuin muitakin Suomen evankelis-luterilaisen kirkon pappeja. Perheneuvojapappien ja -lehtorien käymät neuvottelut on luettava ripin ja sielunhoidon osalta rippisalaisuuden piiriin.

Perheneuvojana toimiva pappi on teologisesti pappi silloinkin, kun perheneuvojan virka ei ole määritelty papin viraksi tai hän toimii ostopalvelusopimuksen työntekijänä. Muun peruskoulutuksen saaneet perheneuvojat seuraavat niitä säännöksiä, jotka koskevat kirkon muita työntekijöitä. Perheasiain sovitteluun liittyy myös avioliittolaissa säädetty erityinen salassapitovelvollisuus.

Ammatillinen auttaminen edellyttää usein eri tahojen luottamuksellista ja joustavaa yhteistyötä ja myös juridista erityisosaamista. Perheiden auttamisessa ammatillinen verkostoituminen ja yhteistyö eri tahojen kanssa on vakiintunut käytäntö⁴⁹. Ehdoton vaitiolovelvollisuus ei estä auttamasta yksilöä mahdollisimman hyvin. Tapauskohtainen yhteistyö tapahtuu aina asiakkaan luvalla ja/tai hänen läsnä ollessaan. Salassa pidettäviä tietoja ei saa käyttää omaksi taikka toisen hyödyksi tai toisen vahingoksi (julkisuuslaki 23 § 3 mom). Työn intentiona on auttaminen. Vaikka sielunhoidon ja ripin osalta papilla on aina ehdoton vaitiolovelvollisuus, tapaukseen liittyvästä problematiikasta saa puhua. Silloin, kun työpari tai työryhmä hoitaa asiakasta, ei kyseessä ole yksityinen rippi tai sielunhoito.⁵⁰

1980-luvun ns. lapsilainsäädännön lisäksi lapsen edun periaate painottuu mm. lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevassa rikoslain muutoksessa, uudessa sosiaalihuollon asiakaslaissa ja myös vuonna 2008 voimaan tulleessa lastensuojelulaissa. Uudistetun rikoslain tavoitteena on vahvistaa myös aikuisen fyysisen koskemattomuuden suojaa. Sosiaalihuollon asiakaslaki pyrkii paitsi helpottamaan ja mahdollistamaan eri tahojen välistä yhteistyötä asiakkaiden edun mukaisesti, myös vahvistamaan asiakkaiden oikeusturvaa ja tietosuojaa. Uusi lastensuojelulaki taas pohjautuu kokonaisuudessaan lapsen edun turvaamiseen.

Milloin kyseessä on muun kuin perheneuvontatyötä tekevän papin tai virassa olevan lehtorin asiakas eikä asiakkaan suostumusta yhteistyöhön saada, voivat edellä luvussa 3.3 ”Muu lainsäädäntö” kuvatut säännökset tapauskohtaisen harkinnan mukaisesti *ohittaa salassapidon*. Erityisesti tulevat kysymykseen *lastensuojelulain 25 §* (kriteereinä mm. lapsen etu, uhka lapsen terveydelle ja kehitykselle⁵¹), *rikoslain 15 luvun 10 §* (kriteerinä hankkeilla oleva törkeä rikos) ja *sosiaalihuollon asiakaslain 20 §* (olennaiset ja välttämättömät tiedot sosiaalihuollossa) määräykset. Perheneuvontatyötä tekevän papin tai lehtorin kohdalla on voimassa se, mitä kirkkolaki sanoo rippisalaisuudesta. Ilmoitusvelvollisuus on vain silloin, kun joku ilmaisee yleisen lain mukaan ilmiannettavan rikoksen (esim. törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, raiskaus, törkeä pahoinpitely, törkeä terveyden vaarantaminen) olevan hankkeilla. Tällöinkin asiasta on kerrottava niin, ettei asianomainen tule siitä ilmi.

Sosiaalihuollon asiakaslaki koskee perheneuvojia, jotka ovat lain tarkoittamia palveluiden tuottajia ostopalvelusopimuksen nojalla. Tällöin sovellettavaksi tulevat asiakaslaki kokonaisuudessaan ja mm. myös asiakaslain tiedon antamista ja salassapidon ohittamista koskevat lainkohdat: sosiaalihuollon asiakaslaki 17 § ja 18 § (kriteereinä tiedon antamisen välttämättömyys hoidon, huollon tai koulutuksen järjestämiseksi tai toimeentulon edellytysten turvaamiseksi ja lap-

⁴⁹ Ks. tämän julkaisun sivu 32.

⁵⁰ Ks. myös Kirkkohallituksen lausunto hallituksen esityksestä Eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta. Asianumero: 2009-00607.

⁵¹ Lastensuojelulaista tarkemmin edellä s. 20.

sen edun taikka erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi). Ristiriitatilanteiden välttämiseksi ostopalvelusopimukseen tulee kirjata se, että salassapidon osalta noudatetaan kirkkolain vaitiolosäännöksiä siltä osin kuin niistä on erikseen säädetty.

Avioliittolain mukainen perheasiainsovittelu kuuluu perheasiain neuvottelukeskusten palveluihin. Lääninhallitus myöntää avioliittolain 23 §:n mukaisen luvan sovittelutoimintaan. Perheasioiden sovittelu liittyy joko avio- tai avoeroon tai sen uhkaan ja se määritetään avioliittolain 20 §:ssä (411/1987): ”Perheessä esiintyvät ristiriidat ja oikeudelliset asiat on pyrittävä ensisijaisesti selvittämään asianosaisten välisissä neuvotteluissa ja ratkaisemaan sopimuksella.” Sovittelijan tehtävänä on erityisesti kiinnittää huomiota perheeseen kuuluvien alaikäisten lasten aseman turvaamiseen. Perheneuvojat neuvottelevat sovittelun yhteydessä lasten huoltoa ja tapaamista koskevista sopimuksista mutta eivät laadi sopimusasiakirjoja (sosiaaliviranomainen laatii ja vahvistaa sopimukset) eivätkä myöskään osallistu oikeuden pyytämien selvitysten tekemiseen tai lausunnonantoon silloin, kun sovelletaan lakia lasten huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/83). Perheasiainsovittelua koskee siis oma salassapitosäännös (avioliittolain 23 a §, joka viittaa sosiaalihuoltolain, nyk. sosiaalihuollon asiakaslain 15 §, 16 §, 20 § ja 29 §:iin). Käytännössä tätä sääntöä on sovellettu niin, että mikäli puoliset eroprosessin aikana riitautuvat ja eroasia viedään joltain osin oikeuteen, sovittelija ei haastettunakaan kerro sovittelussa saamaansa tietoa toisen vanhemman puolesta eikä tätä vastaan⁵². Haastetun on mentävä oikeuden istuntoon, mutta hän ei kerro siellä salassapitosäännösten alaan kuuluvia seikkoja.

4.4.2 Laitoksissa, järjestöissä ja viranomaisorganisaatioissa työskentelevät papit

Tämä luku koskee muun muassa sairaalapappeja, vankilapappeja, sotilaspappeja, yhteiskunnallisen työn pappeja, kehitysvammaistyön pappeja ja oppilaitospappeja.⁵³

Sielunhoidon alue on laaja ja joissakin yhteyksissä sielunhoidon tehtävä voi olla menetelmällisesti lähellä muun hoitotyön tehtävää, esimerkiksi terveydenhoitoa, psykoterapiaa ja muuta kuntouttavaa työtä. Sielunhoidon erottaa muusta hoitotyöstä kuitenkin se, että sielunhoito on aina ja kaikissa muodoissaan nähtävä uskonnonharjoittamisena. Sielunhoitajana pappia ei voi siten rinnastaa psykoterapeuttiin tai muuhun hoitotyön ammattilaiseen, vaikka sielunhoidon menetelmissä on yhtenevyyksiä psykoterapian ja muun hoitotyön ja kuntoutustyön kanssa.

Sairaalassa, vankilassa ja muissa laitoksissa työskentelevät papit toimivat ensisijaisesti papin virassa. Heidän tehtävänsä ja roolinsa laitoksissa ja viranomaisorganisaatioissa on sielun-

⁵² Pettilä&Yli-Marttila 1999, 45.

⁵³ Luku koskee myös niitä, joita ei tässä mainita, mutta jotka työskentelevät muissa kuin kirkollisissa yhteyksissä.

hoitajan virka. Siten heidän tehtävänsä kuuluu rippisalaisuuden piiriin. Käytännössä se merkitsee henkilökohtaisia sielunhoidollisia keskusteluja niitä pyytävän ihmisen kanssa. Ehdottomassa muodossaan rippisalaisuus koskee laitoksissa työskentelevistä ainoastaan pappia ja virassa olevaa lehtoria. Laitoksissa ja viranomaisyhteyksissä työskenteleviä diakoniatyöntekijöitä ja muita kirkon työntekijöitä koskee se, mitä vaitiolovelvollisuudesta on säädetty muiden kirkon työntekijöiden osalta. On tärkeää informoida tästä tarvittaessa selvästi vankia, potilasta tai muuta laitoksessa olevaa henkilöä, jonka kanssa kirkon työntekijä ryhtyy sielunhoidolliseen keskusteluun.

Laitoksissa työskentelevät papit ja muut kirkon työntekijät toimivat yhteistyössä laitoksen kanssa ja pyrkivät edistämään laitoksen hoidollisia tavoitteita. Tästä ei kuitenkaan saa seurata papin viran tai muun kirkon työntekijän viran kohdalla sitä, että virka samaistetaan laitoksen muun henkilöstön virkoihin. Papin virka ei ole terveydenhuollon tai muun hoitotyön tai kuntoutustyön virka. Joissakin laitoksissa, lähinnä vankiloissa ja puolustusvoimissa, papin virka on hallinnollisesti kyseisen laitoksen virka, mutta vain siltä osin, mikä ei koske viran luonnetta pappisvirkana eli uskonnonharjoittamiseen perustuvana virkana. Tämän pappisviran perusluonteen vuoksi on tärkeää pitää laitoksen yhteistyössä selvänä se, että joissakin tilanteissa, esimerkiksi laitosten hoitokokouksissa, osastokokouksissa ja vastaavissa tilanteissa pappi ei voi osallistua yhteistyöhön muulla tavoin kuin pappina. Rippiin ja sielunhoitoon liittyvä vaitiolovelvollisuus velvoittaa pappia rajaamaan ehdottomasti salassa pidettäväksi kaiken sielunhoidollisissa keskusteluissa tietoonsa tulleen. Laitoksissa ei voida muuttaa tätä asetelmaa ilman, että samalla kajotaisiin ripin ja sielunhoidon lähtökohtiin. Yksittäisellä papilla ei ole oikeutta itse ryhtyä vaitiolovelvollisuutensa määrittelyn muutoksiin eikä yksittäisillä laitoksilla tai viranomaisilla ei ole oikeutta omilla määräyksillään tai sopimuksilla kumota vaitiolon velvoitteita.

Yhteistyö laitoksen ja viranomaisten kanssa on papille mahdollista vain sillä edellytyksellä, että ripin ja sielunhoidon ehdoton vaitiolo säilyy. Asianomaisen ihmisen suostumus ei muuta tilannetta salassa pidettävän keskustelun sisällön osalta, mutta oikeuttaa avunpyynnön välittämisen.

4.5 Tiedon luovuttaminen prosessina

Tiedonantovelvollisuuden toteuttamista koskevassa lainsäädännössä asetetaan erilaisia edellytyksiä ja kynnyksiä tiedon luovutukselle. Tietoa pyytävän viranomaisen on tehtävä pyyntö yleensä kirjallisesti. Pyydettyä tietoa salassa pidettävästä asiakirjasta tiedon pyytäjän on ilmoitettava tiedon käyttötarkoitus sekä muut tietojen luovuttamisen edellytysten selvittämiseksi

tarpeelliset seikat⁵⁴.

Vaikka viranomaisen tiedonsaantioikeus perustuukin nimenomaiseen tiedonsaantioikeutta koskevaan säännökseen, on tietoja antavalla viranomaisella velvollisuus varmistua siitä, että tiedot voidaan antaa laillisesti. Salassa pidettävien tietojen luovuttamisesta on aiheellista tehdä päätös⁵⁵.

Osa erityislainsäädännöstä lähtee siitä, että yksittäinen työntekijä on ilmoitusvelvollinen (esimerkiksi lastensuojelulaki 25 §, holhouslaki 91 §). Asiaa ei tarvitse käsitellä seurakunnan hallintoelimessä. Usein ilmoituksen tekeminen on kuitenkin niin vaikea asia, että työntekijä tarvitsee tukea ilmoituksen tekemiseksi. Tällainen tuki on haettava sillä tavalla, että henkilöitä, joi- ta ilmoituksen tekeminen koskettaa, ei voida tunnistaa. Yksittäinen työntekijä on oikeutettu antamaan tiedon ilman työnantajansa myötävaikutusta. Hän on vastuussa sekä ilmoituksen tekemisestä että tekemättä jättämisestä.

Osa lainsäädännöstä lähtee puolestaan siitä, että tieto annetaan toisen viranomaisen pyynnön perusteella (esimerkiksi holhouslaki 90 §). Julkisuuslain 14 §:ssä todetaan, että viranomaisen asiakirjan antamisesta päättää se viranomainen, jonka hallussa asiakirja on. Lisäksi lainkohdassa säädetään, että tiedon viranomaisen asiakirjan sisällöstä antaa se viranomaisen henkilöstöön kuuluva, jolle viranomainen on tämän tehtävän määrännyt tai jolle se hänen asemansa ja tehtäviensä vuoksi muuten kuuluu. Käytännössä tämä tarkoittanee sitä, että työalasta vastaava työntekijä ratkaisee, miten vastataan tai kuka vastaa seurakuntaan tulleeseen tiedonantopyyntöön. Asian luonteesta ja mahdollisesta periaatteellisuudesta johtuen asia voidaan käsitellä seurakunnallisessa toimielimessä. Tällöin on otettava huomioon työntekijän vaitiolovelvollisuus. Asian käsittely seurakunnassa ei saa johtaa siihen, että vaitiolo tämän johdosta rikotaan.

Mikäli salassa pidettävä tieto on rekisteröity henkilörekisteriin, rekisterinpitäjä (esimerkiksi seurakunta) on henkilörekisterin päätösvaltan käyttäjä. Rekisterinpitäjä ei delegoidu esimerkiksi tietojärjestelmää käyttävälle työntekijälle, jolla ei ole määräysvaltaa rekisteriin. Vaikka kysymyksessä olisi rutiininomainen tietojen luovutus, vastuu toimenpiteestä kuuluu rekisterinpitäjälle tai sen määräämälle rekisterin määräysvaltaa käyttävälle henkilölle. Normaalisti myös salassa pidettävää tietoa sisältävän ja henkilörekistereihin kuuluvan asiakirjan tai sen osan antaminen on mahdollista delegoida työtehtävän mukaisesti. Ellei rekisterinpitäjän määräystä tietojen antajasta ole, on ainoastaan rekisterinpitäjällä tiedon luovutusvalta. Tietojen luovuttajan velvollisuutena on varmistua siitä, että tiedot luovutetaan ainoastaan tietojen saamiseen oikeutetulle, sekä myös siitä, etteivät tiedot joudu väärin käsiin⁵⁶.

⁵⁴ Wallin&Konstari 2000, 289-290.

⁵⁵ Wallin&Konstari 2000, 289-290.

⁵⁶ Sorvari 2001, 127-128.

5 LUOTTAMUSHENKILÖT JA VAPAAEHTOISET

Luottamushenkilöitä ja vapaaehtoisia koskevat julkisuuslain vaitiolosäännökset. Julkisuuslaissa on vaitiolovelvollisten piiri pyritty ilmaisemaan mahdollisimman kattavasti.

Julkisuuslain 23 § 1, 2 ja 3 mom.

Viranomaisen palveluksessa oleva samoin kuin luottamustehtävää hoitava ei saa paljastaa asiakirjan salassa pidettävää sisältöä tai tietoa, joka asiakirjaan merkittynä olisi salassa pidettävä, eikä muutakaan viranomaisessa toimiessaan tietoonsa saamaa seikkaa, josta lailla on säädetty vaitiolovelvollisuus. Vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvaa tietoa ei saa paljastaa senkään jälkeen, kun toiminta viranomaisessa tai tehtävän hoitaminen viranomaisen lukuun on päättynyt.

Mitä 1 momentissa säädetään, koskee myös sitä, joka harjoittelijana tai muutoin toimii viranomaisen toimeksiannosta tai toimeksiantotehtävää hoitavan palveluksessa taikka joka on saanut salassa pidettäviä tietoja lain tai lain nojalla annetun luvan nojalla, jollei laista tai sen nojalla annetusta luvasta muuta johdu. Asianosainen, hänen edustajansa tai avustajansa ei saa ilmaista sivullisille asianosaisaseman perusteella saatuja salassa pidettäviä tietoja, jotka koskevat muita kuin asianosaista itseään.

Edellä 1 tai 2 momentissa tarkoitettu henkilö ei saa käyttää salassa pidettäviä tietoja omaksi tai toisen hyödyksi tai toisen vahingoksi. ...

Julkisuuslain säännösten perusteella vaitiolovelvollisuutta koskevia säännöksiä sovelletaan myös luottamustehtäviä hoitaviin, harjoittelijoihin sekä muihin viranomaisessa tosiasiallisesti toimiviin kuten vapaaehtoisiiin sekä viranomaisen toimeksiannosta toimiviin ja toimeksiantotehtävän saaneen palveluksessa oleviin.

Luottamushenkilöiden vaitiolon laajuus ja ehdottomuus on siis hyvin pitkälti samanlainen kuin "kirkon muulla työntekijällä".

Vapaaehtoisten kohdalla on tehtävä ero siinä, toimivatko he tosiasiallisesti seurakunnan tehtäväksiannosta vai eivät. Esimerkiksi palvelevan puhelimen toiminnassa mukana olevat, lähimmäispalvelutyötä tekevät, rippikoulujen isokset taikka Saapas-toiminnassa mukana olevat vapaaehtoiset toimivat seurakunnan toimeksiannosta. Jos vapaaehtoisella on edellä mainitun kaltaisen asema seurakunnan toiminnassa, on hänellä seurakunnan työntekijään rinnastettava vaitiolovelvollisuus tietoonsa tulleista, salassa pidettävistä asioista. Sen sijaan seurakunnan myyjäisiin vapaaehtoisesti työhön tulevilla seurakuntalaisella ei ole tällaista asemaa, minkä vuoksi hänen vaitiolovelvollisuutensa on moraalinen. Viimeksi mainitun vapaaehtoisen tietoon tulleita asioita ei juridisesti suojata, vaan hän on velvollinen esimerkiksi todistajana oikeudessa rangaistusuhan alaisena kertomaan hänelle uskotut asiat.

Alle 15-vuotiaat vapaaehtoiset ovat eri asemassa kuin tätä vanhemmat sikäli, että he eivät joudu rangaistusvastuuseen, vaikka eivät tekisi ilmoitusta (RL luku 3 pykälä 4).

Seurakunnan tulee tehdä selväksi vapaaehtoisryhmien vastuu. Vaitiolovelvollisuutta koskevan sitoumuksen allekirjoittaminen on asian konkretisoiva toimenpide sekä seurakunnalle että

vapaaehtoisille. Vaitiolovelvollisuuden merkitystä tulee korostaa niin luottamushenkilöiden kuin vapaaehtoisten koulutuksessa ja tehtävään perehdyttämisessä. Samalla seurakunnan tulee huolehtia siitä, että vaitiolovelvollisuuden alaisille vapaaehtoisille ja luottamushenkilöille järjestetään työohjauksellista tukea. Koulutuksessa ja tehtävään perehdyttämisessä tulee kertoa, miten tukea on saatavissa.

Sekä kirkkojärjestyksessä että Katekismuksessa annetaan seurakunnan jäsenille velvollisuus huolehtia sielunhoidosta ja tarjota tilaisuus yksityiseen rippiin. Seurakuntalaisen lähimmäisenä tekemä sielunhoitotyö tai ripin vastaanotto on ainoastaan moraalisen vaitiolovelvollisuuden piirissä. Esimerkiksi kirkkomme eri herätysliikkeiden piirissä toimivien maallikoiden vaitiolovelvollisuus on vailla juridista suojaa. Siten heitä koskee mahdollinen laissa säädetty ilmoitusvelvollisuus.

Seurakunnassa kokoontuu paljon erilaisia ryhmiä – sururyhmiä, rukousryhmiä, erilaisia kasvuryhmiä ym. – joissa ihmiset avautuvat ja puhuvat ehkä hyvinkin vaikeista ja arkaluonteisista asioista. Jos tällaisen ryhmän vetäjänä toimii työntekijä taikka seurakunnassa tosiasiallisesti toimiva vapaaehtoinen, häneen sovelletaan vaitiolovelvollisuutta koskevia säännöksiä. Myös ryhmäläisten vaitiolovelvollisuus on tärkeä ja sitä onkin korostettava, jopa niin, että jokainen sitoutuu esimerkiksi kirjallisesti pitämään salassa sen, mitä ryhmässä kuulee. Samalla on kuitenkin muistettava, että tällainen vaitiolo ei ole juridisesti suojattu. Tämä merkitsee sitä, että seurakuntalainen saattaa olla velvollinen esimerkiksi todistajana oikeudessa kertomaan ryhmässä kuulemansa asiat. On tärkeää ottaa huomioon myös ulkoiset olosuhteet. Esimerkiksi Tuomasmessuun voi kuulua alttarisielunhoitoa. Tämän tulisi tapahtua niin, etteivät sivulliset kuule niitä asioita, joita siinä kerrotaan.

Seurakunnan toimintaan kuuluu myös esirukous. Esirukouspyyntöjä voidaan esittää usealla eri tavalla. Seurakunnan työntekijällä onkin suuri vastuu siinä, että esirukouksen pyytäjät tietää esirukouspyyntöä jättäessään, miten julkisesti hänen asiansa puolesta rukoillaan.

6 YHTEISTYÖTILANTEET

6.1 Yhteistyö

Yhteiskunnassa eri viranomais- ja muiden tahojen välinen yhteistyö lisääntyy. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista pyrkii osaltaan selkeyttämään yhteistyötä eri viranomaisten välillä ja parantamaan asiakkaan asemaa. Myös kirkon työntekijät ovat mukana monenlai-

sessä yhteistyössä niin koulutoimen, poliisitoimen kuin kunnallisen sosiaalihuollon ja terveydenhuollon kanssa. On kuitenkin muistettava, että asiakaslaista huolimatta jokaista yhteistyöhön osallistujaa sitoo oman toimialansa lainsäädäntö, eivätkä säännökset ole aina samanlaisia kaikilla toimialoilla. Tämän vuoksi on erityisen tärkeää, että kirkon työntekijät tuntevat ne säännökset, joiden sitomina he osallistuvat yhteistyöhön. Laintasoisista normeista ei voi yhteisesti sopia toisin.

Vaitiolovelvollisuus tarkoittaa pääsääntöisesti sitä, että salassa pidettävästä asiasta ei voi kertoa edes toiselle vaitiolovelvolliselle. Tämän vuoksi on tärkeää, että yhteistyössä mukana olevat seurakunnan työntekijät pyytävät asiakkailtaan suostumuksen ilmaista tiettyjä henkilöön liittyviä asioita, jos se on yhteistyössä tarpeen. Asiakkaalta tulee pyytää yksilöity lupa, josta ilmenee salassa pidettävän asian laatu ja millaisessa yhteydessä salassa pidettävä asia mahdollisesti ilmaistaan. Jotta luvan antaminen voidaan todentaa jälkikäteen, lupa tulee antaa kirjallisesti ja se on säilytettävä asianmukaisella tavalla. Asiakkaan oikeusturvan kannalta on tärkeää, että asiakkaalta ei pyydetä lupaa kaikkien mahdollisten häntä koskevien salassa pidettävien asioiden ilmaisemiseen, vaan luvan tulee olla yksilöity.

On muistettava se, että pappi ja virassa oleva lehtori eivät voi edes asiakkaan suostumuksella ilmaista yhteistyöhankkeissa asioita, joista tieto on saatu ripissä tai sielunhoidossa.

Mitä enemmän seurakunnat ja kirkko ovat yhteistyössä eri viranomaisten ja palveluntuottajien kanssa, sitä todennäköisempää on, että seurakunnan toiminta mielletään osaksi järjestelmää, jossa eri tahot pyrkivät päämäärään, joka on asiakkaan hoidon ja huollon kannalta tarkoituksenmukaista ja samalla asiakkaan oikeusturvan kannalta toimivaa. Esimerkiksi sosiaalihuollon asiakaslaissa kiinnitetään erityistä huomiota siihen, että oikeusohjeista, joilla säädetään salassapidosta, tietojen saamisesta ja luovuttamisesta sekä viranomaisten keskinäisistä suhteista, muodostuu tarkoituksenmukainen kokonaisuus⁵⁷. Mikäli seurakunnat ovat läheisessä yhteistyössä niiden tahojen kanssa, joita edellä mainittu asiakaslaki sitoo, viranomaiset, joilla lain mukaan on oikeus tietojen saantiin, saattavat velvoittaa myös seurakuntia antamaan niitä. Toki on muistettava, että lain lähtökohta on asiakkaan, erityisesti alaikäisen etu. Hallituksen esityksessä todetaan, että säännösten tulee samanaikaisesti suojata riittävästi henkilön yksityisyyttä, ja toisaalta antaa viranomaisille mahdollisuus tarkoituksenmukaiseen tietojen vaihtoon asiakkaan hyväksi sekä ehkäistä väärinkäytöksiä ja etuuskien takaisinperintätilanteita. Yhteistyö eri tahojen kesken on useimmiten hyvä mahdollisuus asiakkaan kokonaisvaltaiseen auttamiseen, mutta samanaikaisesti on korostettava sitä, että seurakunnalla on oma erillinen tehtävänsä ja identiteettinsä – jo lainsäädännönkin perusteella.

⁵⁷ HE 137/99, 30.

6.2 Työnohjaus ja konsultaatio

Työnohjauksella tuetaan työntekijöiden ammatillisuutta ja autetaan heitä kehittymään sielunhoitajina. Työnohjauksessa käsitellään siten myös sielunhoidollisissa keskusteluissa esille tulevia asioita. Työnohjauksen tavoitteena on oppia oman työn tilanteista, lisätä omaa ymmärtämistä ja selkiyttää omassa työtilanteessa nousseita tunteita. Työnohjaus on luottamuksellista. Työnohjauksessa käsiteltävä aineisto on pääsääntöisesti salassa pidettävää ja siten vaitiolovelvollisuuden piirissä. Työnohjauksessa ei ole oleellista asiakkaan henkilöllisyys, vaan ne asiat, joiden käsitteilyn avulla ohjattava haluaa syventää ammatillista osaamistaan. Työnohjausraportit tuleekin laatia siten, että keskustelussa mukana olleen henkilöllisyys ei tule ilmi. Myös työyhteisöä koskevat asiat käsitellään siten, että yksittäisten työntekijöiden henkilökohtaiset asiat pysyvät salassa. Työnohjauksen tavoite on auttaa kasvamaan auttajana.

Kirkon työssä työnohjaaja valitaan siten, että ammatillisuuden vaatima etäisyys on mahdollinen. Esimies ei voi toimia alaisensa työnohjaajana. Ei myöskään pidetä suositeltavana, että saman työyhteisön henkilöt ovat työnohjaussuhteessa.

Seurakunnan tulee huolehtia työnohjauksen järjestämisestä myös vapaaehtoisille. Tukea voi antaa esimerkiksi toimintaa organisoiva tai joku muu tehtävään nimetty seurakunnan työntekijä tai ulkopuolinen työnohjaaja. Tuki voidaan järjestää tarpeen mukaan tai säännöllisenä vapaaehtoisten työnohjauksena.

Luottamuksellisen työskentelyn periaate koskee sekä työnohjausta että konsultaatiota. Vaitiolovelvollisuuden merkitys korostuu esimerkiksi silloin, kun työntekijä on kohdannut niin vaikean tapauksen, että puhumiseen on pakottava tarve. Tällöin on mahdollista puhua asiasta työnohjauksessa, mutta ei missään muualla. Taakan jakaminen ammatillisessa viitekehyksessä auttaa työntekijää itseään ja samalla turvaa hänen mahdollisuutensa auttaa jatkossa apua hakevaa.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Hallintovaliokunnan mietintö 31/1998

Hallintovaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä laiksi viranomaisten toiminnan julkisuudesta ja siihen liittyviksi laeiksi.

Hallituksen esitys 137/1999

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista sekä sosiaalihuoltolain muuttamisesta ja eräiksi niihin liittyviksi laeiksi.

Hallituksen esitys 30/1998

Hallituksen esitys laiksi viranomaisten toiminnan julkisuudesta ja siihen liittyviksi laeiksi.

Hallituksen esitys 23/1993

1993 Hallituksen esitys uudeksi kirkkolaiksi. Helsinki.

Kirkkolain uudistamiskomitean mietintö II kirja

1988 Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto. Sarja A 1988:2/2.

Kirkkohallituksen lausunto 2003–00939

2005 Lausunto kansallisarkistolle rippisalaisuutta ja sielunhoitoa koskevien asiakirjojen salassapidosta. Helsinki.

Kirkkolain uudistamiskomitean mietintö I kirja

1988 Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto. Sarja A 1988:2/1.

Svenska Kyrkan, Biskopsmötet 2000

Tystnadsplikt och sekretess i kyrkans arbete.

Kirkko ja lastensuojelutyö

2007 Tausta-aineistoa varhaisesta tukemisesta ja lastensuojelusta seurakunnan työntekijöille. Kirkkohallitus.

Virkarakennetyöryhmä 2004:n mietintö

Ervo, Laura

2001 Pappi todistajana. Lakimies 3/2001 sivut 407- 433. Helsinki: Lakimiesliitto.

Fräden, Dan

1999 Finsk straffprocessrätt I. Helsingfors.

Hormia, Lauri

1978 Todistamiskiellosta rikosprosessissa I. Vammala

1979 Todistamiskiellosta rikosprosessissa II. Vammala

Kettunen, Paavo

1998 Suomalainen rippi. Helsinki: Kirjapaja.

2005 Salassapito ja puhuminen velvollisuutena. Kirkko-Taide-Viestintä. Markku Heikkilän juhlakirja. Toim. Sari Dhima. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.

Kulla, Heikki

2000 Hallintomenettelyn perusteet. Gummerus.

Mikkola, Matti-Helminen, Jaakko

1994 Lastensuojelu. Gummerus.

Ojanperä, Jenni

2006 Todisteiden hyödyntämiskielto. s. 153–168. Teoksesta: Lappalainen, Juha & Ojala Timo(toim.): Kirjoituksia todistusoikeudesta. Helsinki: Helsingin hovioikeus.

Peura, Simo

2001 Saarna "ajaa" Kristusta. Saarnaan valmistautuminen, teoksesta Saarnan käsikirja.

Pettilä, Ulla – Yli-Marttila, Lea

1999 Eron vaiheet. Tietosanoma.

Räty, Tapio

2008 Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita.

Salminen, Markku

1996 Poliisin tiedoksisaantioikeus ei uhkaa ammattiauttajan salassapitovelvollisuutta.
Sosiaaliturva 15/1996.

Sorvari Hannu

2001 Asiakastiedon suoja sosiaalihuollossa. Tammi.

Wallin, Anna-Riitta – Konstari, Timo

2000 Julkisuus- ja salassapitolainsäädäntö. Gummerus. Julkisuus

www.evl.fi

www.finlex.fi